

Ze Sborníku letopisů · Džámi at-tavárich

Dějiny Möngke-kaana

Sborník letopisů

Rašíd ad-Dín

5. svazek řady

Staré texty

Dějiny Möngke-kaana

Rašíd ad-Dín

2026-09-25

Obsah

Ediční poznámka	3
Hlavní postavy a pojmy	5
Začátek dějin Möngke-kaana, syna Toluj-chána, syna Čingischánova	7
Část první: o rodokmenu Möngke-kaana, podrobný výklad o jeho chatunách a o větvích jeho potomků, jak se až do dnešní doby rozrostly; jeho podobizna a tabulka větví jeho potomstva	8
Část druhá: vyprávění o nastolení Möngke-kaana, popis trůnu a chatun, princů a emírů v době jeho nastolení na chánský stolec; dějiny jeho vlády a zpráva o bitvách, které svedl, a vítězstvích, jichž dosáhl	11
Zpráva o tom, proč hodnost kaana přešla na Möngke-kaana, a o předešlé k jeho nastolení na chánský trůn a k jeho vládě	12
Proč hodnost kaana přešla na něho, a o schopném úsilí a péči jeho matky Sorchachtani-beki	12
Předehra k jeho nastolení na chánský trůn	14
Příběh o zradě a lsti, kterou proti Möngke-kaanovi zosnovali někteří princové z rodu Ögedeje-kaana, o tom, jak se ta věc prozradila sokolníkovi Kešikovi, jak přinesl zprávu a jak byli zajati	21

Příběh o tom, jak princové a emírové požádali Möngke-kaana o svolení vrátit se do svých domovů a jak je propustil s poctami, úctou a plnou přízní	30
Příběh o tom, jak Möngke-kaan věnoval pozornost záležitostem říše, zavedl v nich pořádek a řád, prokázal milost všem vrstvám lidí a poslal zpět místodržitele krajů	31
Příběh o tom, jak Möngke-kaan vyslal své bratry Kublajekaana a Hülegü-chána s vojsky na východ a na západ a jak sám vytáhl s vojskem, odhodlán dobýt říše a země Chitaje, které se nepodrobily	36
Dějiny panovníků Chitaje a Mačínu a emírů, chalífů, sultánů, králů a atabegů zemí Íránu, Sýrie, Egypta a Maghribu, kteří byli současníky Möngke-kaana od počátku kaka-jil, roku vepře, odpovídajícího roku 648, do konce mogha-jil, roku hada, odpovídajícího roku 655, a vzácných příhod a událostí, které se v tomto období staly, stručně a souhrnně	43
Dějiny panovníků Chitaje a Mačínu, kteří byli v tomto období	43
Dějiny emírů, chalífů, atabegů, sultánů a králů	43
Dějiny vzácných příhod a událostí, které se v tomto období staly	48
Část třetí: O jeho chvályhodném chování a mravech, o bilizích, příslovích a dobrých rozhodnutích, jež pronesl a nařídil, a o přibězích a událostech, které se za jeho vlády přihodily, pokud nebyly uvedeny ve dvou předchozích částech, jak byly roztroušeně a bez pořádku zjištěny od různých lidí a z různých knih	49
Tiráž	52
O Starých textech	52
O zakladateli	53
Volné šíření	53

Ze Sborníku letopisů · Džámi at-tavárich

Dějiny Möngke-kaana

Sborník letopisů

Rašíd ad-Dín

5. svazek řady

Staré texty

1. Title Page
2. Cover
3. Table of Contents

Ediční poznámka

Pátý svazek řady obsahuje Rašídovy dějiny Möngke-kaana (vládl 1251–1259), nejstaršího syna Toluje a Sorchachtani-beki. Möngkeho zvolením přešla hodnost velkého chána z Ögedejova rodu na Tolujův. Rašíd sloužil Tolujovcům, a proto věnuje oddílu velkou péči a podrobně zdůvodňuje, proč byla změna oprávněná.

Oddíl sleduje Rašídovo trojí členění:

- část první: Möngkeho manželky a potomci,
- část druhá: jádro oddílu.
 - Líčí matčino úsilí o synovo nástupnictví a kurultaj roku 1251, na němž rozhodovalo Batuovo slovo.
 - Následuje spiknutí Ögedejovců proti novému kaanovi a jeho odhalení. Rašíd podrobně popisuje soudní řízení (*jargu*) a tresty, které dopadly na prince, emíry a regentku Ogul-Kajmyš.
 - Pak přichází Möngkeho reorganizace říše. Jmenoval místodržitele a písaře, nařídil nový soupis obyvatel, stanovil sazby daně z hlavy a daně ze stád (*kubčur*) a omezil zneužívání poštovních stanic, výnosů a pověřovacích destiček vyslanci, obchodníky i principi. Tato pasáž je pro poznání mongolské správy mimořádně cenná.
 - Dále vyslání Kublaje na Čínu a Hülegüa na Írán, poslední tažení proti jižní Číně, Möngkeho smrt roku 1259 a přehled současných vládců,
- část třetí: Möngkeho povaha, výroky a příběhy.

Překlad je pořízen přímo z perského textu edice E. Blocheta, *Djami el-Tévarikh*, tome II (Gibb Memorial Series XVIII/2, 1911), tištěné strany 263–349. Tištěná strana 271, která ve skenu z Gallicy chybí, byla doplněna podle skenu téhož vydání v Internet Archive. Nadpis části druhé v edici chybí a je doplněn podle Rašídova vlastního rozvržení.

Jde o pracovní překlad pořízený umělou inteligencí bez opory v tištěném překladu. Nejistá čtení jsou označena otazníkem v závorce (?). Mezery v rukopisech jsou vyznačeny v hranatých závorkách. Nadpisy jsou Rašídovy. Letopočty podle hidžry jsou převedeny v závorce.

Hlavní postavy a pojmy

Následující jména a termíny se vyskytují opakovaně, proto nemají v textu vysvětlivku.

Čingischán (asi 1162–1227) byl zakladatel mongolské říše. **Ögedej** (velký chán 1229–1241) byl jeho třetí syn a nástupce. **Toluj** (zemř. 1232) byl jeho nejmladší syn, otec Möngkeho, Kublaje, Hülegüa, Mögeho a Arik-bökeho.

Sorchachtani-beki (zemř. 1252) byla Tolujova vdova z kereitského panovnického rodu, nestoriánská křesťanka. Obratnou politikou zajistila zvolení svého syna Möngkeho.

Güyük (velký chán 1246–1248) byl Ögedejův syn. **Töregene** byla Ögedejova vdova a v letech 1241–1246 regentka. **Ogul-Kajmyš** byla Güyükova vdova, regentka v letech 1248–1251, kterou Möngke dal popravit.

Möngke (1209–1259) byl velký chán od roku 1251. Byl považován za schopného a přísného panovníka, který usiloval o obnovu ústřední moci. Zemřel v srpnu 1259 při obléhání pevnosti Tiao-jü v S'-čchuanu.

Kublaj (1215–1294) byl Möngkeho bratr, pověřený správou severní Číny a velký chán od roku 1260. **Hülegü** (zemř. 1265) byl Möngkeho bratr, vyslaný na Írán, kde zničil ismá'ílity a dobyl Bagdád (1258). Stal se zakladatelem říše ilchanů. **Arik-böke** (zemř. 1266) byl nejmladší bratr, správce mongolské domoviny a po Möngkeho smrti vzdorochán.

Batu (asi 1207–1255) byl Džučiho syn a vládce Kipčacké stepi, hlavní

podporovatel Möngkeho volby. **Berke** byl jeho bratr.

Širemün byl Ögedejův vnuk, kterého Ögedej určil za následníka. Stál v čele spiknutí proti Möngkemu.

Čingaj byl kereitský nestorián, vrchní písař a kancléř Ögedejův a Gүjүkүv. Möngke ho dal popravit.

Karakorum bylo sídelní město velkých chánů. **Chitaj** je severní Čína. **Nangijas** (též Mačín) je jižní Čína dynastie Sung.

Kaan je titul velkého chána. **Kurultaj** je sněm princů a velmožů. **Jasa** jsou Čingischánovy zákony.

Jam je síť poštovních stanic s koňmi a zásobami. Používali ji vyslanci a úředníci s platným pověřením.

Jarlyk je písemný výnos chána nebo prince. **Pajza** je kovová nebo dřevěná pověřovací destička, která opravňovala k užívání jamu a k rozkazům jménem panovníka.

Kubčur je daň z dobytka, v usedlých zemích daň z hlavy. **Bališ** je slitek stříbra nebo zlata, účetní jednotka.

Ulus jsou lid a území přidělené princovi. **Jurt** je rodové území a pastviny. **Chatun** je titul chánovy či princovy manželky.

Začátek dějin Möngke-kaana, syna Toluj-chána, syna Čingischánova

Dějiny Möngke-kaana se dělí na tři části.

Část první pojednává o jeho rodokmenu, podrobně vykládá o jeho *chatunách* a o větvích jeho potomků, jak se až do dnešní doby rozrostly; následuje jeho podobizna a tabulka větví jeho potomstva.¹

Část druhá obsahuje vyprávění o jeho nastolení, popis trůnu a chatun, princů a emírů v době, kdy usedl na chánský stolec; dále dějiny jeho vlády a zprávu o bitvách, které svedl, a vítězstvích, jichž dosáhl.

Část třetí pojednává o jeho chvályhodném chování a mravech, o jeho výročí (*bilig*), podobenstvích a dobrých rozhodnutích, která pronesl a vydal, a o příbězích a událostech, které se za jeho vlády přihodily –kromě toho, co již bylo zařazeno do předchozích dvou částí –a o tom, co bylo roztroušeně a bez ladu zjištěno z různých knih a od různých lidí.

¹. Rašid do svého díla zamýšlel podobizny panovníků a rodokmenné tabulky; v rukopisech pro ně zůstávalo místo, v Blochetově edici je nenajdeme.

Část první: o rodokmenu Möngke-kaana, podrobný výklad o jeho chatunách a o větvích jeho potomků, jak se až do dnešní doby rozrostly; jeho podobizna a tabulka větví jeho potomstva

Möngke-kaan byl nejstarší syn Toluj-chána. Porodila ho Tolujova nejstarší chatun Sorchachtani-beki, dcera Džaka-gambua, bratra Ong-chána, vládce Kereitů.²

Möngke měl mnoho chatun a vedlejších žen (*kuma*).³ Jeho nejstarší chatun byla Kutuktaj-chatun, dcera Uldaje, syna Buku-kürgena z kosti

². Kereité byli mocný křesťanský (nestoriánský) kmenový svaz ve střední části dnešního Mongolska; Ong-chán (Tooril) byl zprvu Čingischánův spojenec, později jeho protivník, a zahynul roku 1203.

³. Rašíd soustavně rozlišuje řádné manželky (chatun) a vedlejší ženy či konkubíny (*kuma*). Na postavení matky záviselo do značné míry i postavení jejích dětí při dělení majetku a lidí.

Ikiras, který byl Čingischánovým zetěm.⁴ S touto chatun měl dva syny: staršího Baltua a mladšího Ürüngtaše. Ürüngtaš měl dva syny, staršího Sarbana a mladšího Könčeka. Oba zemřeli mladí a neměli potomky.

Sarban přitáhl (?) s Nomuganem s vojskem, spolčil se se Širegim, a když Nomugana zajali, poslal ho k Möngke-Temürovi, který byl vládcem Batuova *ulusu*;⁵ Širegiho pak přivedli ke Kublaj-kaanovi. Kaan ho poslal do přímořských a horkých krajů (*garmsír*) a tam zemřel.

S touto chatun měl Möngke také dceru jménem Bajalun a dal ji prince Čagurčinovi Merikovi (?), který byl bratrem Huludaje; Huludaj byl otcem matky této dívky.⁶

Měl ještě jinou velkou chatun jménem Ogul-Kojmyš, z kosti Oiratů, z rodu (*uruk*) Kutuka-bekiho; byla sestrou Öldžej-chatun.⁷ Tato chatun byla nesmírně panovačná. Původně byla zaslíbena Toluj-chánovi, a proto bratry svého manžela, Kublaj-kaana a Hülegü-chána, nazývala svými syny a oni se jí báli.⁸ S touto chatun neměl syna, ale dvě dcery: starší se jmenovala Širin, mladší Bičke, nazývají ji též Kürünen. Širin byla provdána za Čüčimtaje, syna Tajču-kürgena. Tajču měl za manželku Čingischánovu nejmladší dceru Altalun a byl z kosti Olchunut. Když Širin zemřela, dali i Bičke synovi Tajču-kürgena.

Möngke měl také dvě vážené vedlejší ženy. Jedna se jmenovala Bajaučin

⁴. Kürgen (pers. gürgán) je titul zetě chánského rodu. Kmen Ikiras (Ikires) patřil k okruhu Kongiratů, z nichž si Čingischánův rod tradičně bral manželky a do nichž provdával dcery. „Kost“ (pers. *ustuchván*, mong. *jasun*) označuje rod či kmenový původ po otcovské linii.

⁵. Kublajův syn Nomugan velel vojsku vyslanému proti Kaidovi do Střední Asie; roku 1276 se část princů v jeho táboře, mezi nimi Širegi a Sarban, vzbouřila, Nomugana zajala a vydala Möngke-Temürovi, vládci Zlaté hordy (1267–1280). Výraz, který překládám „přitáhl s vojskem“ (*ba laškar darsú ámada búd*), je nejasný a rukopisy se v něm liší.

⁶. Čtení jména Čáwqúrčín Merík je nejisté. Blochet upozorňuje, že perské *pesar*, „syn“, zde odpovídá tureckému *oghul*, „princ“, a nejde tedy o „syna Čagurčinova“. Huludaj je zřejmě též jako výše zmíněný Uldaj, otec Kutuktaj-chatun.

⁷. Nezaměňovat s Ogul-Kajmyš, vdovou po Gűjűkovi. Oirati sídlili v lesích na západ od Bajkalu; jejich náčelník Kutuka-beki se Čingischánovi podrobil roku 1207/1208 a jeho rod se pak s chánským rodem opakovaně sňatkově spojoval. Öldžej-chatun byla jednou z manželek Hülegüových.

⁸. Jako Tolujova snoubenka se patrně počítala ke generaci jejich otce; odtud zřejmě její nárok oslovovat Möngkeho bratry jako syny.

a pocházela z kmene Bajautů. S ní měl jednoho syna jménem Širegi a ten měl syna, jemuž říkali Ulus-Buka. Důvod, proč si tuto Bajaučin vzal, byl ten, že její otec ukradl z domu *korčiho* tětivu⁹ a v holeni jeho boty ji našli; pro tento zločin ho popravili podle *jasy*. Přivedli ho i s jeho dcerou Bajaučin;¹⁰ ta padla Möngkemu do oka a vzal si ji.

Druhá vedlejší žena se jmenovala Kūj-beje (?) a byla z kosti Ildžigin.¹¹ S ní měl syna Asutaje; ten se spojil s Arik-bökem a postavil se proti Kublaj-kaanovi. Tento Asutaj měl čtyři syny: nejstarší byl Ůčaj, dále Hulaču, Hantum a Ůčaj-buka. Tito čtyři synové pobývali u dvora Kaana; o jejich poměrech se nepodařilo zjistit podrobnosti. Rodokmen větví zmíněných synů je takový, jak je zde zaznamenán.¹²

⁹. *Korči*, „nositel toulce“, byl lučištník z chánovy tělesné gardy (*kešiku*). Krádež zbraně z gardy byla podle mongolského práva těžkým proviněním.

¹⁰. V edici na tomto místě psáno Babaučin .()

¹¹. Ildžigin (Eldžigin) byl mongolský rod, z něhož pocházel i Gūjūkův vojevůdce Eldžigidej.

¹². Rodokmennou tabulku edice neotiskuje. Tištěná strana 271 v použitém skenu z Gallicy chybí; její text byl doplněn podle skenu téhož vydání v Internet Archive.

Část druhá: vyprávění o nastolení Möngke-kaana, popis trůnu a chatun, princů a emírů v době jeho nastolení na chánský stolec; dějiny jeho vlády a zpráva o bitvách, které svedl, a vítězstvích, jichž dosáhl

**Zpráva o tom, proč hodnost kaana přešla na
Möngke-kaana, a o předejchle k jeho nastolení
na chánský trůn a k jeho vládě**

**Proč hodnost kaana přešla na něho, a o schopném úsilí a péči
jeho matky Sorchachtani-beki**

Když Gүjүk-chán zemřel, zachvátil záležitosti říše znovu zmatek. Věci státu spravovala jeho chatun Ogul-Kajmyš spolu s předními muži říše.¹³

¹³. V edici tento nadpis chybí, text přechází rovnou k oddílu o příčinách Möngkeho nástupu; nadpis je doplněn podle Rašídova vlastního rozvržení dějin na str. 263.

Již dříve, v době, kdy Ögedej-kaan táhl do války proti zemi Chitaj a Toluj-chána stihla nevyhnutelná událost, Kaan pro žal z jeho ztráty neustále naříkal. Kdykoli se opil, velmi plakal a říkal: „Ze ztráty bratra jsem nadmíru sklíčen, a proto volím opilost, aby snad plamen toho ohně aspoň na chvíli utichl.“ Z nesmírné náklonnosti, kterou choval k Tolujovým dětem, nařídil, aby správa ulusu a řízení vojska byly svěřeny Tolujově nejstarší chatun Sorchachtani-beki, nejmoudřejší ženě světa, a aby synové i vojsko byli pod jejím velením. Sorchachtani-beki pak v péči o děti a v ohledech k nim, i v uspořádání jejich záležitostí, vojska a ulusu, zavedla takový pořádek, jakého by nebyl schopen a nemohl by být schopen žádný muž, jenž nosí čapku (pers. *kuláhdár*). Kaan se s ní radil (*kengeš*) o všech obecných záležitostech a o potřebách říše, neodchyloval se od toho, co považovala za správné, a nepřipouštěl, aby se její slova měnila či obcházela. Její lidé se těšili zvláštní ochraně, péči a úctě. V žádném období nepokojů (*bulgak*) se od nich nestalo nic, co by odporovalo staré či nové *jase*.¹⁴ Kdykoli nastupoval nový panovník, všichni princové se styděli za své skutky; jen Sorchachtani-beki a její vznešení synové ne. Mohlo to být jen díky její vrcholné schopnosti, dokonalému rozumu, prozíravosti a ohledu na to, jak se věci vyvinou.

Od Tolujovy smrti totiž posílala dary a pozornosti, a tak neustále pečovala o všechny příbuzné a rodové spojence. Štědrostí a přízní si naklonila vojsko i cizince a učinila je poslušnými a oddanými. Proto se po Gүjүk-chánovi většina lidí shodla, že chánská hodnost má být svěřena jejímu nejstaršímu synovi Möngke-kaanovi. V tom všem střežila svou pozici na všech stranách, až Bůh Nejvyšší –vznešená budiž Jeho velebnost –díky její zkušenosti a schopnosti posadil nevěstu vlády do náruče Möngke-kaana.

Ačkoli byla vyznavačkou a podporovatelkou křesťanské víry, velmi se snažila, aby se veřejně projevovaly obřady Prorokova zákona. Imámům a islámským šajchům štědře rozdávala almužny a dary. Důkazem toho je, že dala tisíc *bališů* stříbra, aby se v Buchaře postavila medresa, a nařídila, aby šajch al-islám Sajf ad-Dín Bácharzí –Bůh posvěť jeho

¹⁴. Mong. *bulgak* označuje zmatek a vzpouru, typicky v obdobích mezivládí. Rašíd pro zákon střídá formy *jasa* a *jasak*.

drahou duši –byl správcem a *mutavallím* tohoto dobrého díla.¹⁵ Nařídila také nakoupit vesnice a zřídit je jako vakf pro tuto medresu. Usadila v ní učitele a studenty. Neustále posílala almužny do všech krajů a končin a vynakládala peníze na chudé a nuzné muslimy. Tohoto způsobu se držela až do měsíce zú l-hidždža roku 649 (únor–březen 1252), kdy zemřela. Bůh ví nejlépe a soudí nejmoudřeji.

Předehra k jeho nastolení na chánský trůn

Když zemřel Gүjүk-chán, trpěl Batu bolestmi nohou.¹⁶ Jakožto *aka* rodu vyslal postupně do všech stran *elčie*, aby svolali příbuzné a rodové spojence: všichni princové mají přijít sem, uspořádáme *kurultaj* a na trůn posadíme toho, kdo je k tomu způsobilý a koho uznáme za vhodného.¹⁷ Synové Ögedej-kaana, Gүjүk-chána a Čagataje to však odmítli se slovy: „Původní *jurt* a trůnní sídlo Čingischánovo leží na Ononu a Kelürenu. Nejsme povinni vydat se do Kipčacké stepi.“¹⁸ Chodža a Naku vyslali Kunkurtaj-*nojána* a Temür-*nojána*, který byl emírem Karakorumu, jako své zástupce. Ti měli dát písemný závazek podle toho, na čem se princové shodnou, „protože Batu je akou všech princů a jeho rozkaz platí pro všechny; od toho, co uzná za správné, se nijak neodchýlíme“.¹⁹

Potom Sorchachtani-beki řekla Möngke-kaanovi: „Protože ostatní princové jednali proti akovi a nešli k němu, vydej se ty se svými bratry

¹⁵. Sajf ad-Dín Bácharzí (zemř. 1261) byl významný súfijský šajch v Buchaře. *Mutavallí* je správce náboženské nadace (vakfu), odpovědný za její majetek a plnění účelu, který stanovil zakladatel. Vakf je nezczizitelné nadační věnování majetku, z jehož výnosů se trvale financuje zbožný účel; výnosy nakoupených vesnic zde měly hradit provoz medresy, platy učitelů a podporu studentů.

¹⁶. Batu trpěl patrně dnou, a proto odmítal cestovat do Mongolska. Proto také níže Sorchachtani-beki posílá syna, aby ho „navštívil v nemoci“.

¹⁷. *Aka* (starší bratr) a *ini* (mladší bratr) jsou mongolské termíny rodové posloupnosti. Jako nejstarší žijící člen Čingischánova rodu v nejstarší linii (Džučiho) si Batu nárokoval právo kurultaj svolat a řídit.

¹⁸. Kipčacká step (Dašt-i Kipčak) jsou stepi severně od Černého a Kaspického moře, tehdy jádro Batuova ulusu. Podle mongolské tradice se měl kurultaj konat v Čingischánově domovině u řek Onon a Kelüren.

¹⁹. Pers. *kájim-makám* je zástupce či zmocněnec. Písemný závazek (*chatt*, mong. *möčelge*) byl v mongolské praxi slavnostní přísahou věrnosti a přijetí volby, za jejíž porušení hrozil trest.

k němu a navštívil ho v nemoci. “Möngke-kaan se podle matčina pokynu vydal na cestu a dostal se k Batuovi. Když tam přišel a vykonal vše, co služba žádala, poznal Batu na jeho tváři známky zralosti a schopnosti a řekl:

„Mezi principi má Möngke-kaan nadání i způsoblost k chánské hodnosti. Zažil v životě dobré i zlé, okusil hořké i sladké v každé věci a mnohokrát vedl vojska do různých stran. Rozumem i schopnostmi vyniká nad všechny a u Ögedej-kaana i u ostatních princů, emírů a vojáků měl vždy a stále má největší vážnost a úctu. Kaan poslal jeho, svého (?) bratra Kölgena a Gүjüka se mnou, Batuem, a s rodem (urukem) Džučiho najednou do Kipčacké země a do krajin v těch končinách, abychom je podrobili.²⁰ Kmeny Ölberlik a Kipčaky, dále kmeny Vazukinakan (?) a Čerkesy Möngke podrobil (*il*) a učinil poslušnými.²¹ Möngke-kaan zajal Bačmana, vůdce Kipčaků, Bukmase (?), vůdce Čerkesů, a Ačise (?), vůdce Ásů, a také město Kirmán (?). Vraždil a plenil a přivedl je k poslušnosti.²² Potom, v roce býka, jenž odpovídá roku 638 hidžry (1240/1241), poslal Kaan *jarlyk*, aby se princové vrátili. Než tam dorazili, Kaan zemřel. Ačkoli v tomto jarlyku jmenoval za následníka svého vnuka Širemüna, Töregene-chatun jeho rozkaz překroutila, nedbala ho a na chánský stolec posadila Gүjük-chána. Nyní je hoden a způsobilý vlády Möngke-kaan. Který jiný syn z Čingischánova rodu dokáže bystrým úsudkem a správnou rozvahou udržet v pořádku říši a vojsko, ne-li Möngke-kaan, syn mého dobrého strýce Toluj-chána? Toluj byl nejmladším synem Čingischánovým a držel jeho velký jurt. Je známo, že podle jasy a mongolského obyčeje přechází otcovo místo na nejmladšího

²⁰. Jde o velké západní tažení let 1236–1242. Pers. „jeho bratr“ se tu patrně vztahuje ke Kaanovi: Kölgen byl Čingischánův syn z manželky Kulan, tedy Ögedejův nevlastní bratr a strýc Möngkeho i Gүjüka.

²¹. Ölberli (Ölberlik) byl přední kipčacký kmen. Perský tvar *wzwyqnāqān* je nejasný a rukopisy se v něm liší. *Il* znamená „mír, podrobení“; *il kardan* je učinit poddaným, který platí daň a poskytuje vojáky.

²². Bačman byl kipčacký náčelník, který Mongolům dlouho vzdoroval v povolžských lesích a na ostrovech Volhy. Ásové jsou kavkazští Alani (předkové Osetinců). Tvar Kirmán (*kermán*) považuje Blochet za zkomolené jméno ruského města, vzniklé záměnou se známým íránským Kermánem.

syna. Proto náleží předpoklady vlády Möngke-kaanovi.²³²⁴

Když Batu tuto úvahu domyslel, poslal vyslance (*elčie*) k Čingischánovým *chatunám*, k chatunám a synům Ögedeje-kaana, k Tolujově chatun Sorchachtani-beki a k ostatním princům a *emírům* pravého i levého křídla se vzkazem: „Z princů je to Möngke-kaan, kdo jasu a *jarlyky* Čingischánovy viděl na vlastní oči a slyšel na vlastní uši. Prospěch ulusu, vojska a poddaných i nás princů spočívá v tom, abychom ho dosadili za kaana.“ A nařídil, aby se jeho bratři Orda, Šiban a Berke,²⁵ celý rod Džočiho a z princů pravého křídla Kara-Hülegü z potomků Čagatajových shromáždili.²⁶ Po mnoho dní hodovali a potom se shodli na nastolení Möngke-kaana.

Möngke-kaan se tomu vzpíral, nechtěl svolit, aby se ujal tak veliké věci, a nechtěl na tak velký úkol ani pomyslet. Když na něj naléhali a on v odmítání trval, povstal jeho bratr Möge-ogul a řekl: „Na tomto shromáždění jsme se všichni zavázali a dali písemný slib, že se od příkazu Sajin-chána („Dobrého chána“) Batua neodchýlíme. Jak by se mohl Möngke-kaan odchylovat od jeho rozhodnutí?“ Batu jeho slova schválil a velmi je pochválil a Möngke-kaan přivolil. Batu, jak je u Mongolů obyčejem a zvykem, povstal a všichni princové a *nojáni* souhlasně rozvázali opasky, sňali čepice a poklekli.²⁷ Batu vzal pohár a

²³. Podle stepního obyčeje dostávali starší synové podíl za života otce a odcházeli; nejmladší syn, „strážce ohniště“ (mong. *odčigin*), dědil otcovo domácí jádro: jurt, ordu a většinu vojska. Batu tím podpírá nárok Tolujova rodu na trůn.

²⁴. Mongolský obyčej nejmladšího syna (mong. *otčigin*, „pán ohniště“): nejmladší syn dědil otcův domovský tábor, jeho stany a hlavní část majetku, kdežto starší synové dostávali podíly už za otcova života. Toluj jako nejmladší Čingischánův syn tak převzal jádro mongolské domoviny a většinu vojska; Batu tím zdůvodňuje nárok Tolujova rodu na trůn.

²⁵. V textu stojí ve všech rukopisech tvar Berkaj . () Jde o Batuova bratra Berkeho, který byl na tomto sněmu Batuovým zástupcem a později s vojskem doprovázel Möngkeho na kurultaj do Mongolska.

²⁶. Tento sněm se konal roku 1250 v Batuově táboře, podle Džuvejního v místě zvaném Ala-kamak. Protože se nesešel v Mongolsku a chyběla na něm část rodu, Ögedejevci a část Čagatajovců jeho usnesení neuznávali; proto bylo nutné svolat nový, řádný kurultaj do Čingischánovy domoviny, o němž se vypráví dále.

²⁷. Rozvázání opasku, sejmutí čepice a přehození opasku přes rameno byly u Mongolů gesta podřízení: člověk se jimi před vládcem nebo před Nebem „odevzdával“ bez výhrad. Totéž se opakuje při vlastním nastolení.

řekl: „Ať je chánská moc upevněna na svém místě!“ Všichni přítomní mu složili přísahu věrnosti a bylo ustanoveno, že v novém roce uspořádají veliký *kurultaj*. S tímto úmyslem se každý odebral ke svému *jurtu* a tábora a vrátili se domů. Pověst o té radostné zprávě se rozšířila do všech stran.

Potom Batu nařídil svým bratřím Berkemu a Toka-Temürovi, aby s velkým vojskem vyrazili v Möngke-kaanově průvodu ke Kelürenu, kde je trůnní sídlo Čingischánovo, uspořádali tam za přítomnosti všech princů *kurultaj* a posadili ho na trůn vlády. I vydali se od Batua na cestu,

sláva a štěstí po pravici, vítězství a zdar po levici,

a utábořili se na shromaždišti vojsk (*čergaj* (?)). Sorchachtani-beki si laskavostí a péčí získávala příbuzné a rodáky a zvala je na *kurultaj*. Skupina synů z rodu Ögedeje-kaana a Gүjүk-chána a Jesü-Möngke a Bүri z potomků Čagatajových však dávali vyhyčivé odpovědi a v té věci zasévali rozkol pod záminkou, že chánská moc má zůstat v rodu Ögedeje-kaana a Gүjүk-chána. Opakovaně posílali k Batuovi vyslance se vzkazem: „S touto dohodou nemáme nic společného a s tímto ujednáním nesouhlasíme. Vláda náleží nám; jak ji můžeš dát jinému?“ Batu odpověděl: „Tuto věc jsme uvážili ve shodě se staršími i mladšími příbuznými (*aka a ini*) a tuto záležitost jsme uzavřeli tak, že ji nelze zrušit. Kdyby se ta věc takto nevyřídila a někdo jiný než Möngke-kaan byl určen, upadly by záležitosti vlády do takového zmatku, že by jej nebylo možné napravit. Kdyby princové tu věc uvážili a pohlédli na ni prozíravě, poznali by, že jsme brali ohled i na syny a vnuky Kaanovy; neboť spravovat záležitosti tak širé a rozlehlé říše, jež sahá od východu na západ, nelze silou dětské paže.“²⁸

Za takových řečí a jednání uplynul slíbený rok až do konce a další rok dospěl do poloviny, a záležitosti světa i říše rok od roku ztrácely lesk. Protože byli od sebe vzdáleni, nedařilo se dohodnout shromáždění k poradě (*kengeš*). Möngke-kaan a Sorchachtani-beki posílali ke každému z nich zvlášť a drželi se cesty ohleduplnosti a přátelství. Když rady a

²⁸. „Kaanem“ bez jména míní Rašíd vždy Ögedeje; „syny“ (*pesarán*) zde rozumí prince z Čingischánova rodu vůbec. Zmínka o „dětské paži“ míří na Širemüna, Ögedejeva vnuka, kterého si Ögedeje přál za nástupce, ale který byl v té době ještě mladý.

napomenutí na onu skupinu neúčinkovaly, opakovali své vzkazy, jednou laskavě, jindy s pohrůzkou, oni se však vytáčeli. Pokaždé jim znovu předložili své důvody, až je nakonec vlídností a shovívavostí od jejich počinání odvrátili a chtěli, aby procitli ze spánku nedbalosti a pýchy.

Když se ten rok chýlil ke konci, rozeslali vyslance na všechny strany, aby se příbuzní a princové sešli na místě Kelüren. K Ogul-Kajmyš a jejím synům Chodžovi a Nakuovi poslali Šilamüna-bitikčiho²⁹ a k Jesü-Möngkemu Alamdara-bitikčiho se vzkazem: „Většina rodu Čingischánova se už sešla a konání kurultaje je zcela zdržováno jen kvůli vám. Výmluvám a odkladům už není místa. Máte-li na mysli jednomyslnost a jednotu, musíte přijít na kurultaj, aby se záležitosti říše vyřídily ve shodě.“ Když poznali, že jiné cesty není, vydal se na cestu Naku-ogul. Kadak-noján³⁰ se skupinou emírů z dvora Gүjүk-chána a Jesün-Toka (?) -ogul, vnuk Čagatajův, přišli po dohodě s nimi ze svých sídel k Širemünovi a všichni tři se sešli na jednom místě. Potom se na cestu vydal i Chodža. Stále však měli za to, že se bez nich záležitost kurultaje nepohne z místa.

Berke poslal Batuovi vzkaz: „Už dva roky chceme posadit Möngke-kaana na trůn, a potomci Ögedeje-kaana a Gүjүk-chána ani Jesü-Möngke, syn Čagatajův,³¹ nepřišli.“ Batu mu odpověděl: „Posaď ho na trůn. Kdokoli se od jasy odvrátí, přijde o hlavu.“

U Möngke-kaana byli tito princové a emírové: Berke; z velkých emírů Harkasun; z princů levé ruky³² synové Džoči-Kasarovi Jekü a Jesүngke, Elčitaj, syn Kačionův, a Tagačar, syn Otčiho-nojána, a synové

²⁹. *Bitikči* (písař, tajemník) byl úředník kaanovy kanceláře; bitikčiové vyhotovovali jarlyky, vedli rejstříky a často jezdili jako důvěryhodní poslové s ústními i písemnými vzkazy. Šilamün (v rukopisech též Šelamün) je jiná osoba než princ Širemün.

³⁰. Kadak byl Gүjүkův vlivný rádce a vychovatel (atabeg), nestoriánský křesťan. Po nezdaru spiknutí, o němž se vypráví dále, byl odsouzen a popraven.

³¹. Jesü-Möngke byl skutečně Čagatajův syn. Gүjүk ho dosadil do čela Čagatajova ulusu místo Kara-Hülegüho, jehož za nástupce určil sám Čagataj; proto stál na straně Ögedejeva rodu. Möngke pak vládu nad ulusem vrátil Kara-Hülegümu.

³². Levou rukou (křídlem) se u Mongolů rozuměla východní část říše, kterou tvořily úděl Čingischánových bratrů v dnešním východním Mongolsku a Mandžusku; pravou rukou byla západní křídla – úděl Čagataje, Ögedeje a Džočiho. Toto dělení platilo jak pro vojsko, tak pro zasedací pořádek na sněmech.

Belgütejovi –ti všichni byli synovci Čingischánovi; z princů pravé ruky Kara-Hülegü z potomků Čagatajových; z potomků Ögedeje-kaana Kadan a z jeho vnuků Möngetü, syn Kötenuv; a bratři Möngke-kaana Hülegü-chán, Kublaj-kaan, Möge a Arik-böke. Ti všichni se sešli.

Hvězdopravci vybrali příznivé postavení hvězd. Jedním ze znamení jeho den ze dne rostoucího štěstí bylo toto: po celé ty dny bylo nebe nad onou krajinou zahaleno závojem mraků, bez ustání přelo a nikdo neviděl tvář slunce. Tu právě v hodinu, kterou hvězdopravci vybrali a kdy chtěli pozorovat nebe, se znenadání zpod mraků vynořilo slunce, jež ozařuje svět, a nebe se otevřelo přesně v rozsahu slunečního kotouče, takže hvězdopravci mohli snadno změřit jeho výšku. Celé shromáždění přítomných –zmínění princové, velcí a vážení emírové, předáci všech kmenů a nesčetní vojáci, kteří byli v oné krajině –sňalo čepice z hlav a přehodilo si opasky přes ramena. V roce *kaka-jil*, tedy v roce vepře, jenž připadl na měsíc zú l-hiddža roku 648 hidžry (1251),³³ posadili Möngke-kaana v krajině Karakorumu, jež byla trůnním sídlem Čingischánovým, na stolec velení a trůn vlády. Emírové a vojáci venku před *ordou* ve shodě s princem devětkrát poklekli.

V době jeho pozeňnaného nastolení uvažovali, jak stanovit pořádek, aby každého usadili podle jeho hodnosti (*sa'urimiši*).³⁴ Jednomyslně určili, že Berke kvůli bolesti nohou bude sedět na svém místě, že Kublaj usedne pod ním a že všichni budou dbát Kublajova slova. Nařídil, aby Möngke (?)³⁵ stál u dveří, aby mohl zadržovat prince a emíry, a Hülegüovi nařídil, aby stál před stolníky (*baurči*) a nalévači kumysu (*kumizči*), aby nikdo neřekl ani neslyšel nepatřičné slovo. Podle toho vše uspořádali a oba chodili sem a tam, dokud nebyly záležitosti kurultaje v pořádku.

³³. Zú l-hiddža 648 h. odpovídá přibližně 24. únoru až 24. březnu 1251. Podle Džuvejního a čínských pramenů se však slavnostní nastolení konalo až 1. července 1251; rok vepře je v každém případě správně.

³⁴. Blochet vykládá tento turko-mongolský výraz jako „rozsadit podle protokolu“. Sněm se konal ve velikém stanu, do něhož se vešlo přes dva tisíce lidí; pořadí míst po pravici a levici vládce vyjadřovalo postavení každého prince a emíra, a proto bylo předmětem pečlivé úpravy.

³⁵. V edici stojí jméno Möngke ,() což zde nedává smysl, neboť jde o nastolovaného kaana; patrně jde o písarskou chybu za Möge ,() Möngkeho bratra. Celá pasáž v rukopise L chybí a v rukopise B je porušená.

Když pak šťastně usedl na čtyři polštáře říše, přál si z dokonalé vznešenosti svého ducha, aby se v tu chvíli dostalo úlevy všem druhům a rodům tvorstva, a vydal jasu: v tento požehnaný den ať žádný tvor nevstupuje na cestu sváru a hádky a ať se všichni oddávají podívané a veselí. A tak jako se lidem všech stavů dostává ze spravedlnosti doby požitku a radosti, ať ani druhy zvířat a rody neživých věcí nezůstanou bez podílu. Domácí zvířata ať nejsou trápena ježděním a nošením břemen, pouty a spoutáním; zvířatům, jež slouží k jídlu, ať se podle zákona spravedlnosti neprolévá krev; divá zvíř, ptáci i čtvernožci suchozemští i vodní, ať jsou v bezpečí před šípy a osidly lovců a ať v zahradách bezpečí volně rozpínají křídla; povrch země ať netrápí bolest stanových kolíků a bušení podkov a tekoucí voda ať není znečišťována odpadky a nečistotou.³⁶ Sláva Bohu! Bytost, kterou Stvořitel Nejvyšší učinil pramenem milosrdenství a souhrnem všeho umění spravedlnosti natolik, že dbá i o pokoj všech zvířat a neživých věcí –jak daleko asi sahá péče jeho vznešeného ducha o zlepšení údělu slabých a o šíření spravedlnosti a laskavosti k velmožům i prostému lidu! Kéž Bůh Nejvyšší dá jeho slavnému rodu po dlouhá léta a vzdálená staletí užívat vlády a štěstí a těšit se z nich, pro svou milost a laskavost!

Ten den takto strávili až do noci. Druhého dne pořádali hostinu ve stanu, který připravil sáhíb Jalavač³⁷ z látek *nasídž* a zlatého brokátu rozličných barev –takový, že dosud nikdo podobný stan nevztyčil ani takovou audienční síň (*bárgáh*) nezhotoval. A v podobě, jejíž obraz je zde zachycen,³⁸ seděl Pán světa na trůnu. Princové se po jeho pravici shromáždili jako souhvězdí Plejád, sedm bratrů vznešené slávy stálo uctivě v jeho službách a po levici seděly chatuny jako rajske hurisky. Číšníci se stříbrnými lýtky roznášeli poháry kumysu a vína v konvicích a číších. Z nojánů stál jejich předák Mengeser jako služebník na místě toulcenosů (*korči*); bitikčiové, vezíři, komoři a náměstci s jejich

³⁶. Zákaz znečišťovat tekoucí vodu (močit do ní, prát nebo se v ní mýt) patřil k nejstarším mongolským tabu a byl pokládán za součást Čingischánovy jasy. Rašid tu staré tabu líčí jako projev kaanovy dobroty ke všemu stvoření.

³⁷. Patrně Mahmúd Jalavač, chorezmský správce, kterého Möngke po nastolení jmenoval místodržitelem usedlých oblastí Chitaje (severní Číny). Titul *sáhíb* („pán“) náležel vysokým civilním hodnostářům.

³⁸. Věta odkazuje na miniaturu v Rašidově původním rukopise, která zobrazovala Möngke-kaana na trůnu obklopeného dvorem (Blochet).

předákem Bulgaj-akou stáli seřazeni podle své hodnosti a místa,³⁹ a ostatní emírové a družina stáli venku před audienčním stanem, každý na svém místě a v uctivém postoji. Celý týden takto trvalo hodování a veselí. Denní přiděl pro vinárnu a kuchyni činil dva tisíce vozů vína a kumysu, tři sta kusů koní a skotu a tři tisíce ovcí; a protože byl přítomen Berke, poráželi je všechny předepsaným způsobem.⁴⁰ Uprostřed těch hodů dorazili Kadan-ogul, jeho bratr Melik-ogul a Kara-Hülegü, podle ustáleného obyčeje a zvyku vykonali obřady blahopřání a společně se oddali požitkům a veselí (*džirgamiši*). A pokoj.

Příběh o zradě a lsti, kterou proti Möngke-kaanovi zosnovali někteří princové z rodu Ögedeje-kaana, o tom, jak se ta věc prozradila sokolníkovi Kešikovi, jak přinesl zprávu a jak byli zajati

Zatímco očekávali příchod dalších princů a oddávali se přes míru radovánkám a veselí, žádného tvora ani nenapadlo, že by se prastará jasa Čingischánova mohla změnit či pozměnit a že by mezi jeho potomstvem mohlo nějak dojít k rozkolu a sváru. Pro samé radovánky tak byla opatrnost zanedbána. Tu se Širemün a Naku, vnuci Ögedeje-kaana, a Totak, syn Karačarův, spolu smluvili a přitáhli blízko; měli s sebou mnoho vozů plných zbraní a v srdci osnovali lest a zradu.

Znenadání však, jedním z oněch šťastných řízení, v nichž se projevuje přízeň osudu, se sokolníkovi jménem Kešik⁴¹ z „kosti“Kangly, jednomu z Möngke-kaanových sokolníků, zatoulal velbloud. Hledal ho a dostal

³⁹. Mengeser-noján byl kaanův vrchní soudce (*jargučí*), Bulgaj vrchní bitička, tj. přednosta kaanovy kanceláře. Toulcenosové (*korči*) tvořili jednu ze složek osobní gardy *kešik*, která střežila kaanův stan; zasedací a stojací pořádek tak přesně zrcadlí hierarchii dvora.

⁴⁰. Berke byl muslim, zvířata se proto porážela podřezáním hrdla podle islámského práva. Mongolský zvyk předepisoval jiný způsob porážky, bez prolévání krve, a Kublaj později (kolem roku 1280) muslimskou porážku dokonce zakázal.

⁴¹. V nadpisu má edice tvar Kešlek, () v textu Kešik, () stejně jako Džuvejní. Sokolníci (*kušči*) patřili k lidem kaanova dvora a jeho gardy. „Kosti“(pers. *ostochán*, mong. *jasun*) se rozumí rodová příslušnost; Kanglyové byli turkický kočovný kmen z kypčackých stepí, jehož příslušníci sloužili v mongolském vojsku.

se mezi oddíly Širemünova a Nakuova vojska. Spatřil velké vojsko a nesčetné vozy, které naložili údajně jídlem a pitím pro blahopřejnou hostinu. Nic netuše o tajemství té věci hledal své ztracené zvíře a na cestě narazil na chlapce, který seděl u rozbitého vozu. Chlapec se domníval, že jezdec je jedním z nich, a požádal ho o pomoc s opravou vozu. Kešik sesedl, aby mu pomohl, a jeho zrak padl na zbraně a válečné náčiní, které ve voze ukryli. Zeptal se chlapce: „Co je to za náklad?“ Odpověděl: „Zbraně, jako na ostatních vozech.“ Kešik pochopil, že jet s vozy plnými zbraní se neobejde bez lsti a zrady, dělal však, že nic nechápe.

Když mu s pomocí skončil, dostal se v noci k jednomu stanu a sesedl tam jako host. Osmělil se a postupně se vyptával, jak se věci mají. Když se dozvěděl pravdu a nabyl jistoty, že ti lidé mají v úmyslu lest a pokrytectví a jsou odhodláni uprostřed požehnané hostiny, až se všichni opijí, vykročit z cesty úcty, vztáhnout ruku k násilí a dovést do konce, na čem se v radě usnesli – *avšak zlá lest nepostihne nikoho kromě těch, kdo ji strojí*⁴² –, přestal se Kešik ovládat. Pustil velblouda z hlavy, cestu tří dnů urazil za jediný den a bez dovolení, celý vydešený, se znenadání objevil v audienčním stanu. Směle se ujal slova a řekl: „Oddáváte se zábavě a veselí, a zatím proti vám povstali protivníci, čekají na příležitost a připravili si válečnou výzbroj.“ Vylíčil jim ústně, co viděl, a naléhavě je pobízel, aby rychle zakročili a učinili opatření.

Protože však takové úskoky nebyly v mongolských obyčejích zvykem, zvláště za šťastné vlády Čingischána a jeho rodu, pokládali to za krajně nepravděpodobné a znovu a znovu se ho vyptávali; on však opakoval tentýž obsah bez jakéhokoli rozporu. Möngke-kaan ta slova nepřijímal a nevěnoval jim pozornost. Kešik velmi naléhal a byl na něm vidět neklid a rozrušení. Möngke-kaan zůstával klidný a vyrovnaný; princové a nojáni, kteří byli přítomni, však jeho klid neschvalovali, neboť se báli, aby ho nestihlo neštěstí, a dříve, než by bylo pozdě, chtěl se každý z princů vydat věc napravit a osobně ji vyšetřit. Nakonec se shodli, že v předvoji pojedí emír Mengeser-noján, předák emírů dvora, a věc prozkoumá.

Podle pokynu nasedl se dvěma až třemi tisíci jezdci a za úsvitu se přiblížil k jejich táboru. S pěti sty chrabrými jezdci popojel ještě dál, až k jejich

⁴². Korán 35:43.

stanům, a ze všech stran přitáhla vojska. Širemün předtím nechal své vojsko a tábor se zavazadly (*ogruk*) na místě Maski (?) a přijížděl nalehko s pěti sty jezdci. Na místě Sari-kehere (?) je zmíněný emír Mengeser, princ Möge, který velel vojsku, a Čukbal-güregen (?) z „kosti“Kereitů⁴³ s vojsky, jež měli, obklíčili –Širemüna, Nakua, Totaka a ostatní prince, kteří byli s nimi –a poslali k nim vyslance: „Bylo o vás řečeno, a doneslo se to až k požehnanému sluchu Kaanovu, že přicházíte se zlým úmyslem. Jsou-li ta slova lživá, důkazem toho bude, že se bez rozmyšlení a váhání obrátíte ke dvoru. Jinak zní rozkaz, abychom vás zajali a přivedli tam. Kterou z těch dvou věcí si volíte?“

Když to poselství uslyšeli –a byli přitom jako bod uprostřed kruhu, zatímco jejich družina a přívrženci byli od nich daleko –, naprosto ztratili hlavu a nevěděli kudy kam. Z nouze se podrobili osudu, onu věc popřeli a řekli: „Přicházíme s upřímným srdcem a s předsevzetím, že budeme všichni společně sloužit Möngke-kaanovi.“Zmínění emírové přišli k Širemünovi a princům, navzájem si připili a s hrstkou jezdců se vydali ke Kaanovu dvoru. Když se přiblížili, zadrželi většinu jejich *nökeřů* a odebrali jim zbraně. Přišel rozkaz, že emírové, kteří prince doprovázejí, mají zůstat venku, a všechny je zadrželi. Princové vykonali devatero poklon (*tekšimiši*?) a vešli do ordy. Tři dny se oddávali hodování a nikdo se jich na nic neptal. Čtvrtého dne, když přišli ke dvoru a chtěli odejít, dorazil vyslanec Möngke-kaana a řekl: „Dnes zůstaňte.“

Hned nato dorazil další *elči* s rozkazem, aby se všichni *nökeři* a vojáci, kteří jsou s nimi, všechny tisíce, stovky i desítky,⁴⁴ vrátili do svých táborů; kdo by zde zůstal, bude potrestán podle *jasy*. Podle rozkazu se všichni vrátili a princové zůstali sami. K jejich střezení byl určen oddíl vojska.

Příběh o tom, jak se Möngke-kaan dostavil do ordy Čingischánovy

⁴³. *Güregen* (*kürgen*) byl titul kaanova zetě, tj. muže, který pojal za manželku princeznu z Čingischánova rodu; zeťové požívali u dvora zvláštního postavení. Kereitové byli mocný kmen ve středním Mongolsku, který si Čingischán podrobil roku 1203; pocházela z něj i Sorchachtani-beki.

⁴⁴. Mongolské vojsko i obyvatelstvo bylo organizováno desítkově: desítky, stovky, tisíce a *tumeny* (desetitisíce). Každý muž byl pevně zařazen do své jednotky a nesměl ji svévolně opustit. Tím, že Möngke poslal družiny do jejich táborů, zbavil obviněné prince ozbrojené podpory.

a osobně vedl *jargu* princů.⁴⁵ Druhého dne se Möngke-kaan dostavil do ordy Čingischánovy a posadil se na stolec. Sám vedl *jargu* Širemüna a princů a vyptával se jich: „O vás se vypráví toto a toto. I když se to nezdá věrohodné ani rozumné a ucho rozumu to neslyší ani nepřijímá, je přece nutné a nezbytné věc vyšetřit a probrat ji otevřeně, aby tvář jistoty byla očištěna od prachu pochybností a podezření. Jestli jde o pomluvu a výmysl, ať lhář a nactiutřač okusí, co si zaslouží, aby si z toho lidé světa vzali ponaučení.“ Synové zapírali: „My o té věci nic nevíme.“ Möngke-kaan dal předvést Širemünova atabega jménem Baba-Kürdidi (?)⁴⁶ a vyslýchali ho. Zapíral. Möngke rozkázal, aby ho vyslýchali holí. Tu se přiznal a řekl: „Synové nic nevědí. To my emírové jsme se o tom radili a domluvili, ale štěstí Möngke-kaana nám v tom zabránilo.“ A probodl se mečem a zemřel.

Příběh o tom, jak Mengeser-noján vedl *jargu* emírů, kteří spolu s princí zamýšleli zradu.⁴⁷ Příštího dne rozkázal zadržet celou skupinu *nojánů* a *emírů*, jako byli Elčitaj-noján Starší, Tonal, Kata-Kürin, Čangki, Kalčitaj (?), Sarghan, Tonal Mladší, Toghan a Jesüder,⁴⁸ z nichž každý měl sám sebe za tak vysoko postaveného, že ani nebeská klenba na něj nestačí, a spolu s nimi i další *tumenové* emíry a náčelníky, jejichž vyjmenování by bylo zdlouhavé. Emíru Mengeserovi, *jargučimu*, nařídil, aby zasedl k soudu. Ten se spolu s ostatními emíry pustil do vyšetřování a na věc se vyptával. Několik dní o tom vedli *jargu* a velmi podrobně se vyptávali, až se nakonec ve výpovědích té skupiny objevily rozpory a o jejich nepřátelství už nezůstala žádná pochybnost. Všichni jednomyslně doznali a přiznali vinu: „Takovou poradu jsme skutečně vedli a zradu

⁴⁵. *Jargu* (mong. *jarghu*) byl mongolský soudní proces: vyšetřování a projednání obvinění před soudcem (*jargučí*), s výslechem obviněných a svědků. Rozsudek se opíral o jasu. Že Möngke vedl *jargu* princů osobně, ukazuje, jak vážná věc to byla.

⁴⁶. Atabeg (turecky „otec-pán“) byl vychovatel a poručník mladého prince. Jméno je v edici psáno , , čtení je nejisté. U Džuvajního tato epizoda i jméno chybějí (Blochet).

⁴⁷. Mengeser-noján byl za Möngkeho vrchním soudcem říše. Blochet upozorňuje, že Džuvajní mu dává titul „velký *jargučí*“ a že čínské Dějiny dynastie Jüan (Jüan-š') jeho jméno přepisují Mang-kho-sa-eul.

⁴⁸. Jména těchto emírů jsou v rukopisech silně porušena. Blochet je rekonstruuje podle čínských Dějin dynastie Jüan (např. Jesüder místo rukopisného Jesür, Kata-Kürin místo Bata-Kürin); tvary v překladu jsou proto jen přibližné.

jsme zamýšleli.“Möngke-kaan jim chtěl podle svého chvályhodného a obvyklého zvyku udělit čestný dar odpuštění a prominutí. Princové, nojáni a emírové však řekli, že když se naskytne příležitost zbavit se nepřítele, bylo by liknavost a otálení daleko od cesty správného úsudku. Verš:

*Kde je třeba přikázat vypalování,
tam balzám, jež přiložíš, nic nepomůže.*

Když Möngke-kaan poznal, že jejich slova vycházejí z upřímnosti, a ne ze zášti a pokrytectví, dal všechny spoutat a uvěznit a nějakou dobu o jejich věci uvažoval. Jednoho dne, když seděl ve dvoře na trůnu vlády a moci, vyzval emíry a přední muže státu, aby každý pověděl o provinilcích nějaký *bilig*⁴⁹ z toho, co sami zažili. Každý něco řekl podle míry svého rozumu a vědění, ale v jeho srdci to nenacházelo místo. Na konci shromáždění stál Mahmúd Jalavač.⁵⁰ Möngke-kaan řekl: „Proč ten stařec nic neříká?“Řekli Jalavačovi: „Předstup a promluv.“Odpověděl: „V přítomnosti panovníka je lépe být uchem než jazykem. Pamatuji si však jeden příběh; poroučí-li se, povím ho.“Möngke-kaan řekl: „Mluv.“

Pravil: „Když si Alexandr podrobil většinu zemí světa, chtěl vytáhnout do Indie. Emírové a velmoži jeho státu však vystoupili z cesty poslušnosti a následování a každý z nich si začal osobovat samostatnost a neomezenou moc. Alexandr si nevěděl rady. Poslal posla do Rúmu k nevyrovnatelnému vezírovi Aristotelovi, vylíčil mu, jak se jeho emírové bouří a vypínají, a ptal se, jakou radu mu v té věci dá. Aristoteles vešel s poslem do zahrady a dal velké stromy vytrhávat i s kořeny a na jejich místo sázet malé slabé sazenice. Poslovi žádnou odpověď nedal. Když už posla čekání omrzelo, vrátil se k Alexandrovi a řekl, že mu nedal žádnou odpověď. Alexandr se zeptal: ‚Co jsi u něho viděl?‘Posel řekl: ‚Vešel do zahrady, vytrhával velké stromy a na jejich místo sázel malé větévky.‘Alexandr řekl: ‚Odpověděl,

⁴⁹. Bilig (mong.) je moudré rčení, naučný výrok. Soubor Čingischánových biligů byl vedle jasy závaznou normou mongolské elity. Zde jde o naučné podobenství o tom, jak s viníky naložit; jeden rukopis má místo toho arabské tamsíl, „podobenství“.

⁵⁰. Mahmúd Jalavač, obchodník z Chórezmu, sloužil Mongolům od Čingischánových dob. Za Ögedeje spravoval Mávará an-nahr a pak severní Čínu a Möngke mu správu Chitaje znovu svěřil. Jeho podobenství je islámskou obměnou antického příběhu, v němž tyran Thrasybúlos radí Periandrovi utínáním nejvyšších klasů (Hérodotos); islámská tradice jej připsala Aristotelovi a Alexandrovi.

jenže ty jsi to nepochopil. 'A dal zahubit mocné emíry, kteří se zmocnili vlády, a na jejich místo dosadil jejich syny.“

Möngke-kaanovi se ta řeč nesmírně zalíbila a poznal, že onu skupinu je třeba zničit a na jejich místo ustanovit jiné. Rozkázal, aby emíry, kteří byli ve vězení, i ty, kdo prince navedli k odboji a strhli je do takového víru hříchu, stihl meč trestu. Bylo jich sedmdesát sedm a všichni byli popraveni podle jasy. Mezi nimi byli dva synové Eldžigideje: tloukli jim do úst kameny, až zemřeli. Jejich otce zajali v Bádghísu a odvedli k Batuovi, takže následoval své syny.⁵¹ A tím dost.

Příběh o příjezdu Jesün-Toky, Čagatajova vnuka, jeho chatun Tokaši a Būriho a o tom, jak to s nimi v té věci dopadlo.⁵² Jesün-Toka, jeho chatun Tokaši a Būri také dorazili. Všechna vojska nechali na cestě a sami přijeli jen se třiceti jezdci. Būriho poslal Möngke v doprovodu vyslanců k Batuovi a ten ho po prokázání viny dal zabít. Kara-Hülegü vyslychal Tokaši-chatun při jargu v přítomnosti Jesün-Toky. Rozkázal, aby jí kopanci rozbili údy, a tak ulevil své hrudi plné staré zášti.

Kadak-noján⁵³ v době, kdy odjížděli Širemün a Naku, věděl, že podněcovatelem té vzpoury je on a že prach té roztržky zvedl on sám, a že ji odvrátit není v jeho moci. Proto se skryl. Náhle se objevili dvorští biřici jako andělé, kteří odnášejí duše, a řekli:

Přátelé už všichni odešli, teď je řada na tobě.

Protože se dělal nemocným, posadili ho na vůz a přivezli. Když dorazil ke dvoru, bylo nařízeno vést jargu, ačkoli jeho vina byla zjevnější a

⁵¹ Eldžigidej byl Gүjүkүv velitel, vyslaný roku 1247 do Íránu. Po Möngkeho nástupu byl zatčen v Bádghísu (kraj v severozápadním Afghánistánu u Herátu), vydán Batuovi a popraven.

⁵² Jesün-Toka (správně Jesün-To'a), Būri a Kara-Hülegü byli vnuci Čagatajovi, synové Mö'tügenovi. Būri kdysi za tažení na západ urazil Batua, a proto ho Möngke vydal Batuovi. Kara-Hülegüho určil Čagataj za svého nástupce, Gүjүk jej však sesadil ve prospěch Jesü-Möngkeho a Möngke jej nyní znovu dosadil do čela Čagatajova ulusu. Blochet jej ztotožňuje s osobou, kterou uvádí jako „Yisoutoua“ v seznamu Čagatajových synů.

⁵³ V edici je psáno (Kadan). Jde však o Kadaka, vlivného ministra a atabega Gүjүkova, o němž tutéž příhodu vypráví Džuvajní; nezaměňovat s princem Kadanem, synem Ögedejevým. Jako Kadaka chápe Blochet i obdobné místo níže (str. 303).

proslulejší než Iblisova nevěra. Po tom, co se k vině přiznal a doznal ji, bylo nařízeno poslat ho za jeho přáteli. A tím dost. Chvála samotnému Bohu a požehnání a pokoj našemu pánu Muhammadovi a celé jeho dobré a čisté rodině.

Příběh o tom, jak Möngke-kaan povolal Ogul-Kajmyš-chatun a Chodžu, syna Gүjүk-chánova, jak dal Ogul-Kajmyš popravit podle jasy a jak dal potrestat *idikuta*.⁵⁴ Někteří provinilci ještě nedorazili a mysl nebyla očištěna od zášti vůči jejich zlobě. Möngke-kaan proto poslal Buriktaje (?)-nojána s deseti tumeny vojska ze statečných Turků k hranicím Ulug-Tagu, Mubkaje (?) a Tobolungu (?), které leží mezi Beš-Balykem a Karakorumem.⁵⁵ Odtud se měl rojnici⁵⁶ spojit s Konkýran-ogulem, který byl v krajině Kajalyku a vytáhl rojnici až k břehu Otrarů. Möge-nojána poslal se dvěma tumeny vojska k hranicím Kyrgyzů a Kem-Kemčiutu.

K Ogul-Kajmyš a Chodžovi, kteří ještě nedorazili, vyslal jako elčiho Šilamuna-*bitikčiho* se vzkazem: „Jestliže jste se na tom spiknutí s oněmi lidmi nepodíleli, je pro vás štěstím pospíšet si ke dvoru.“ Když Šilamun vyřídil poselství, chtěl mu Chodža-ogul ublížit. Jeho chatun, která měla nižší postavení než ostatní manželky, ale víc rozumu a bystrosti, však jeho záměru předešla a řekla: „Posel je povinen vyřídít poselství, a v žádné době se nikdo nedotkl ani poslův vzbouřenců.“⁵⁷ Jak by se tedy

⁵⁴. Idikut („svaté štěstí“; Džuvajní vykládá titul jako „pán štěstí“) byl titul panovníka ujugurských Turků se sídlem v Beš-Balyku (u dnešního Ůrümči). Ujgurové se Čingischánovi podrobili dobrovolně a patřili k nejváženějším vazalům; jejich vládnoucí vrstva byla z velké části buddhistická. Popravený idikut byl patrně Salindi.

⁵⁵. Jméno velitele () i místní jména jsou nejistá; u Džuvajního má velitel podoby Burungutaj apod. Ulug-Tag znamená turecky „Velká hora“. Tobolung klade Blochet podle Čínského zeměpisu severozápadně od Ili; Mubkaj , () var. () se mu určit nepodařilo.

⁵⁶. V textu jerke, tj. mongolské jerge: rojnice, řetěz oddílů postupujících v širokém oblouku, známý z mongolských honů i vojenských operací. Möngke tak uzavřel celé pásmo mezi Mongolskem a Batuvou říší, aby se k odbojným princům nedostala pomoc a oni sami neunikli. Konkýran (správně Kongkiran) byl syn Ordy, nejstaršího syna Džučiho; Kajalyk ležel v Sedmiříčí (jihovýchodní Kazachstán), Otrar na středním toku Syrdarji. Kem-Kemčiüt v další větě je země na horním Jeniseji (Kem) a jeho přítoku Kemčiku, v dnešní Tuvě.

⁵⁷. Nedotknutelnost vyslanců patřila k základním zásadám mongolského práva a zabití vyslanců bylo pro Mongoly důvodem k válce (tak začalo i tažení proti Chórezmu po

dalo vztáhnout ruku na elčiho, který přišel od Möngke-kaana? A jakou škodu by mohla říše utrpět zabitím jediného člověka? Zvláště když by to s sebou neslo zlo, které si lze snadno představit: rozbouřilo by se moře vzpoury a zmatku, svět, který se uklidnil, by se znovu rozkolísal, vzplál by oheň pohromy, a pak už by lítost nebyla k ničemu. Möngke-kaan je *aka*, starší, je nám na místě otce. Musíme se odebrat do jeho služeb a podrobit se jeho rozkazu.“Chodža vyslechl její laskavou radu ochotným uchem, prokázal Šilamunovi úctu a poctu a spolu s chatun se vydal ke dvoru. Díky tomu, že uposlechl rady, nepadl do víru nekonečných útrap a sestoupil na pláň bezpečí.

Ogul-Kajmyš, Chodžova matka, však elčiho poslala zpět se vzkazem: „Vy princové jste slíbili a dali písemný závazek,⁵⁸ že vláda zůstane navždy v rodu Ögedej-kaana a že se nepostavíte proti jeho potomkům. Teď jste to slovo nedodrželi.“Když jí poselství přednesli, Möngke-kaan se nesmírně rozhněval a napsal *jarlyk*: „Chatun Džoči-Kasara, Otčigina a Belgütej-nojána, bratří Čingischánových,⁵⁹ přišly na poradu kurultaje, ale Ogul-Kajmyš nepřišla. Jestliže Kaman (?), Kadak, Čingaj a Bala,⁶⁰ kteří byli emíry v ordě Gүjүk-chána, někoho prohlásí panovníkem nebo chatun či ho povýší a jejich slovem se někdo stane panovníkem nebo chatun, ať si pak nesou, co si zaslouží.“

A ihned vyslal elčiho, aby ji zatkl a přivedl s oběma rukama zašitýma v syrové kůži. Když dorazila, poslali ji spolu s Širemünovou matkou Kadakač-chatun (?) do ordy Sorchachtani-beki. Mengeser-jargučí ji dal svléknout do naha, postavil ji před jargu a vyslýchal ji. Řekla: „Jak se

otranské události roku 1218).

⁵⁸. V textu mučalka, mong. mōčälgä: písemný závazek nebo slib, stvrzený s vědomím, že jeho porušení se trestá. Ogul-Kajmyš se dovolává závazku, který podle tradice dali princové Ögedejovi (a znovu při Gүjүkově volbě), že vláda zůstane v jeho rodu (urug).

⁵⁹. Džoči-Kasar, Temüge-Otčigin a Belgütej, bratří Čingischánovi, měli údíly na východě říše; na *kurultaji* jejich rody zastupovaly vdovy. Möngke tím zdůrazňuje, že se kurultaje účastnily i ženy z vedlejších větví rodu, a nepřítomnost Ogul-Kajmyš je proto neomluvitelná.

⁶⁰. Věta je ve všech rukopisech porušená. Čtení Kaman () je nejisté: Blochet uvažuje o šamanech (mong. kam), kteří hráli při nastolení panovníka významnou roli, nebo o princích Kamanovi, synu Melika, syna Ögedejova. V edici je opět psáno , tj. Kadak (viz výše). Bala byl patrně Gүjүkův písař a později soudce (jargučí), o němž je řeč níže.

může jiný dívat na tělo, které dosud nespátril nikdo kromě panovníka? “Když byla její vina vyšetřena, zabalili ji do plsti a hodili do vody.⁶¹ Přivezli i Čingaje a také s ním učinil konec Dánišmand-hádžib, v měsíci ramadánu roku 650 (listopad až prosinec 1252).

V Beš-Balyku se idikut, který byl hlavou modloslužebníků, domluvil s jistou skupinou, že v pátek, až se muslimové shromáždí v hlavní mešitě, povstanou a všechny v mešitě pobijí. Jeden otrok z jejich řad, který o té věci věděl a byl do ní zasvěcen, přijal islám a podal na ně udání. Vina jim byla prokázána. Idikuta pak přivedli do ordy a vedli s ním jargu. Když se k vině přiznal, bylo nařízeno odvést ho do Beš-Balyku a tam ho v pátek po modlitbě v přítomnosti všeho lidu popravili podle jasy.

Příběh o tom, jak Möngke-kaan rozeslal některé emíry na všechny strany, aby se vypořádali se zbytkem vzbouřenců, a jak odpustil provinění svým příbuzným. Protože v různých koutech ještě zůstali někteří buřiči a předvolávat je by bylo zdlouhavé a obtížné, poslal Bala-jargučiho s oddílem nokerů k vojskům Jesü-Möngkeho, aby vyšetřil, jak se věci s těmi lidmi mají, a každého, kdo se na tom spiknutí podílel, dal popravít podle jasy. Do země Chitaj určil pro tutéž věc jiného emíra. Když pak starost o buřiče opustila jeho požehnanou mysl, dobrý mrav mladého a šťastného panovníka si žádal, aby ohled na příbuzenství a udržování svazků rodu pokládal za nezbytnou povinnost.⁶² Nařídil, aby Širemün odešel do Chitaje v doprovodu Kublaj-kaana, Naku a Čaghan-nojána. Chodžu z ohledu na jeho chatun, jež mu dala tak chvályhodnou radu, osvobodil od povinnosti vytáhnout s vojskem a určil mu *jurt* v krajině Selengy, která je nedaleko Karakorumu.⁶³

Zkrátka, od té doby se mezi Mongoly znovu projevil rozkol. Čingischán přitom odkázal svým potomkům svornost a jednomyslnost a řekl: „Dokud budete jeden s druhým zajedno, bude vám přát štěstí a vítězství

⁶¹ Mongolové popravovali příslušníky vládnoucího rodu tak, aby nebyla prolita jejich krev: zabalením do plsti a utopením, udušením nebo zlomením páteře.

⁶² V originále „fard 'ajn“, pojem islámského práva: osobní povinnost každého jednotlivce, již se nelze zprostit, na rozdíl od kolektivní povinnosti (fard kifája), kterou za ostatní může splnit část obce.

⁶³ Selenga je řeka v severním Mongolsku, do níž se vlévá Orchon a která ústí do Bajkalu. Osvobození od vojenské služby bylo zároveň vyloučením z velení a z podílu na kořisti, tedy čestným odstavením.

a protivník nad vámi nezvítězí. “Právě díky této vlastnosti se jemu i jeho rodu podařilo dobýt většinu zemí světa. Vypráví se, že jednoho dne na počátku svého vzestupu dával synům naučení. Aby jim to ukázal na příkladu a podobenství, vytáhl z toulce šíp, podal jim ho a řekl: „Zlomte ho.“ Šíp se zlomil jen s malou námahou. Pak jim dal dva a i ty se snadno zlomily. Takto přidával, až jich bylo deset, a ty už nedokázali zlomit ani siláci a hrdinové vojska. Řekl: „Tak je to i s vámi. Dokud budete jeden druhému krýt záda, nikdo nad vámi nezvítězí a dlouhé časy se budete těšit z vlády a říší.“ Kdyby se islámští sultáni drželi téže cesty, nebyl by jejich rod vyvrácen z kořenů.

Příběh o tom, jak princové a emírové požádali Möngke-kaana o svolení vrátit se do svých domovů a jak je propustil s poctami, úctou a plnou přízní

Když se vznešená mysl Möngke-kaana uvolnila od nezbytných záležitostí, rozvrácená říše a země se ustálily a svornou vůlí všech princů mu vláda připadla, požádali princové a *emírové* o svolení odejít do svých *jurtů*. Nařídil, aby se rozešli a každý se odebral na své místo, a obdařil je rozmanitými projevy štědrosti a všemi druhy laskavosti. Protože Berke a Toka-Temür byli od Batuova dvora nejdál a nejdéle od něho odloučení, propustil je jako první, udělil jim nesčetné dary a po nich poslal Batuovi dary a vzácnosti, jak se na takového panovníka sluší. Synům Kötenovým –Möngedüovi a …⁶⁴ a Kadan-ogulovi a Melik-ogulovi daroval každému jednu z *ord* a domácností Kaanových i s jejich *chatunami*. Potom s úctou a plnými poctami propustil Kara-Hülegüa a místo jeho děda, které zabral jeho strýc Jesü-Möngke, udělil jemu,⁶⁵ aby se mohl vrátit, jak si přál. Když však dorazil na místo Altaj, zemřel dříve, než dosáhl cíle. Ostatní prince, emíry a *nojány* obdařil každého podle jeho postavení a hodnosti a

⁶⁴. Na tomto místě mají oba Blochetovy rukopisy mezeru; jméno Möngedü doplnil vydavatel podle jiné pasáže. Köten, Kadan (zde psáno Kadagan) a Melik byli synové Ögedejovi –tedy ti potomci Ögedeje, kteří se nepřidali ke spiknutí proti Möngkemmu.

⁶⁵. Kara-Hülegü, vnuk Čagataje, byl Čagatajovým určeným nástupcem; Güjükh ho však sesadil a dal ulus Čagatajovu synovi Jesü-Möngkemmu, který stál na straně Ögedejovců. Möngke tak Kara-Hülegüovi vrátil vládu nad Čagatajovým ulusem.

propustil je. Kišlika (?) učinil *tarchanem*⁶⁶ a udělil mu tolik majetku, že zcela zbohatl a jeho postavení se nesmírně povzneslo. Když se princové a emírové vrátili domů a jejich záležitosti byly vyřízeny, obrátil se k řízení a uspořádání záležitostí říše a spravedlností přivedl svět k rozkvětu. A tím budiž konec.

Příběh o tom, jak Möngke-kaan věnoval pozornost záležitostem říše, zavedl v nich pořádek a řád, prokázal milost všem vrstvám lidí a poslal zpět místodržitele krajů

Protože panovnická snaha Möngke-kaana směřovala k tomu, aby pěstoval ctnostné a krotil vzbouřence, a otěže jeho požehnaných myšlenek se obracely k úlevě poddaných a ke zmenšení všelikých břemen, jeho dokonalý rozum dal přednost vážnosti před žertem a zanechal ustavičného pití vína. Nejprve rozeslal vojska do nejvzdálenějších končin Východu i Západu a do zemí Arabů i Peršanů. Říši na východní straně svěřil sáhibu Mahmúdu Jalavačovi, který dřívější zásluhy služby spojil s pozdější oddaností a už před požehnaným nástupem na trůn byl ustavičně poctěn službou u dvora. Země Turkestánu a Mávará an-nahru, země Ujgurů, Ferganu a Chorezm svěřil emíru Mas'úd-begovi,⁶⁷ který pro svou neústupnost a upřímnou oddanost dvoru zakusil mnoho strachu a nebezpečí a spolu s otcem byl dříve než jiní poctěn tím, že směl u dvora políbit zem; aby tuto dávnou zásluhu potvrdil, poslal je zpět. A ti, kdo s nimi přišli odevšad, dostali zvláštní přízeň všeho druhu.

Potom emír Arghun-aka, který pro dálku cesty dorazil až po rozchodu *kurultaje* a už předtím vynikl upřímností ve službě dvoru, byl vyznamenán splněním svých přání. Byla mu svěřena vláda nad zeměmi Írán-zamínu –Chorásánem, Mázandaránem, Irákem, Fársem, Kermánem, Ázarbájdžánem, Gruzii, Lurem, Arránem, Arménií, Rúmem, Dijár

⁶⁶. Tarchan byl držitel mongolské imunity: podle turecko-perského slovníku, který cituje Blochet, směl bez ohlášení předstoupit před panovníka, byl osvobozen od dívánských dávek, kořist z války mu nikdo nebral a dokud se neprovinil devětkrát, nebyl volán k odpovědnosti.

⁶⁷. Mahmúd Jalavač a jeho syn Mas'úd-beg byli muslimští správci z Chorezmu. Mahmúd dostal správu severní Číny (sídli v Jen-kingu, pozdějším Chanbalyku), Mas'úd usedlé kraje Střední Asie od Ujgurska po Chorezm; vedle nich stál Arghun-aka pro Írán. Říše tak měla tři velké civilní správní obvody podřízené přímo kaanovi.

Bakrem, Mosulem a Aleppem – a ti z maliků, emírů, náměstků a *bitikčiů*, kteří byli v jeho službě, obdrželi přízeň podle toho, co uznal za správné. Dvacátého dne pozeňnaného měsíce ramadánu roku 650 (24. listopadu 1252) se vrátil a s ním poslali jako jeho *nökera* Alího Malika a zvláště mu udělili v držbu Isfahán a Nišápúr. Bylo nařízeno: „Proveďte nový soupis,⁶⁸ stanovte celý ulus, vojsko a pevnou daň, a až s těmi záležitostmi skončíte, vraťte se k našemu dvoru.“ Každému z nich přikázal: „Minulé příjmy řádně prošetřete a prozkoumejte, neboť nám jde o blaho poddaných, nikoli o rozmnožení pokladů.“ A o úlevě poddaným vydal *jarlyk*.

Po Gүjүk-chánovi totiž mnohé chatuny a princové rozdávali lidem *jarlyky* a *pajzy* bez míry, rozesílali *elčie* do všech koutů říše a chránili urozené i prosté pod záminkou ortaku⁶⁹ a jiných věcí. Proto uvedeným vydal *jarlyk*, aby každý ve svých krajích pátral a všechny *jarlyky* a *pajzy*, které lidé od nich a od ostatních synů obdrželi za Čingischána, Ögedeje-kaana a Gүjүk-chána, zase odebrali;⁷⁰ a aby napříště princové ve věcech, které se týkají blaha krajů, bez vědomí a mínění náměstků dvora nepsali ani nevydávali výnosy; a aby velcí elčiové nejezdili na více než čtrnácti koních *ulagu*, jelí od *jamu* k *jamu*⁷¹ a cestou nebrali lidem ježdící zvířata.

Za Kaana bývalo zvykem, že obchodníci přijížděli do Mongolska na koních *ulagu*. To zakázal: „Obchodníci jezdí sem a tam, aby nabyli majetku; jaký smysl má, aby jezdili na koních *ulagu*?“ Nařídil, aby přijížděli a odjížděli na vlastních zvířatech. A nařídil, aby elčiové nevstupovali do žádného města ani vesnice, kde nemají co vyřizovat, a

⁶⁸. Möngkeho nový soupis obyvatel (perské šumára, mongolsky toolaj) probíhal v letech 1252–1259 postupně v celé říši od Číny po Rus a Írán; sloužil jako základ pro vyměřování daní, odvodů do vojska a povinností na poštovních stanicích.

⁶⁹. Ortak (persky urtáq, „společník“) byl obchodník, který dostal od prince nebo chatuny kapitál a obchodoval s ním na podíl; ortakové se kryli ochranou svých vznešených společníků a zneužívali poštu i daňové výsady. Möngke jejich výsady omezil.

⁷⁰. Tímto opatřením Möngke zneplatnil všechny listiny a pověřovací destičky vydané za předchozích vlád a regentství; vydávání nových si vyhradil pro dvůr. Šlo o jeden z nejvýznamnějších kroků k soustředění moci v rukou kaana.

⁷¹. Tedy aby cestovali po pravidelné trase od stanice ke stanici a přípřež měnili jen tam, nikoli aby si brali koně kdekoli po cestě. Čtrnáct koní byl horní limit i pro nejvýše postavené vyslance; přetěžování poštovních stanic bylo stálou stížností poddaných.

nebrali víc, než jim náleží jako stanovená dávka potravin.⁷²

A protože útlak a násilí se rozmohly a zejména rolníci (dihkáni) byli pro množství obtíží, požadavků a ukládaných mimořádných dávek (‘avárid) na pokraji sil –do té míry, že výnos jejich úrody nestačil ani na polovinu požadavků –, přikázal, aby urození i prostí, ortakové i držitelé úřadů a služeb jednali s poddanými shovívavě a sdíleli s nimi břemena a aby každý podle svého bohatství a možností zaplatil, co mu podle vyměření případně, bez vytáček a výmluv. Výjimkou jsou ti, kdo jsou podle jarlyku Čingischána a Kaana osvobozeni od obtíží a dávek: z muslimů vznešení sajjidové, přední šajchové a vybraní imámové; z křesťanů arkaunové⁷³ – kněží, mniši a vybraní; z modloslužebníků proslulí toinové; a ze všech vrstev ti, kdo jsou pokročilého věku a nejsou již schopni výdělku a práce.

A protože žádný řemeslník či pracující nemůže platit svůj díl každý den, stanovil roční vyměření: v zemích Chitaje má boháč platit jedenáct dinárů a úměrně níž až po chudáka jeden dinár, v Mávará an-nahru stejně, v Chorásánu a Iráku boháč sedm dinárů⁷⁴ a chudák jeden dinár. Výběřčí a písaři nemají nikomu nadržovat ani přihlížet ke zjevu osob a nemají brát úplatky ani dary. Pastevní daň ze zvířat, které říkají *kubčur*, se vybírá tak, že kdo má sto kusů jednoho druhu zvířat, odevzdá jeden kus, a kdo má méně než sto, neodevzdá nic. Nedoplatky daní se nesmějí nikde a od nikoho z poddaných vymáhat.

Ze všech skupin a vyznání prokazoval nejvíce cti a úcty stoupencům islámu a uděloval jim dary a almužny. Dokladem toho je, že o svátku přerušení půstu roku 650 (5. prosince 1252) se v *ordě* sešli kádí Džalál ad-Dín Mahmúd Chudžandí a skupina muslimů; kádí pronesl kázání a vedl modlitbu, ozdobil kázání zmínkou o titulech chalífy a vyslovil modlitby a chválu za Möngke-kaana. Kaan dal pokyn, aby jim jako

⁷². Perské ‘ulúfa –pevně stanovený příděl potravin a krmiva, který byli obyvatelé povinni poskytnout úředně vyslaným osobám. Nadměrné vymáhání těchto dávek vyslanci patřilo k nejtíživějším břemenům usedlého obyvatelstva.

⁷³. Arkaun (arkagun) –mongolské označení křesťanských, zvláště nestoriánských kněží; toinové (toyin) byli buddhističtí mniši, zejména ujgurští. Osvobození duchovních všech náboženství od daní a služeb bylo ustáleným principem mongolské správy od Čingischánových dob.

⁷⁴. Jde o pevnou roční daň z hlavy, rozvrženou podle majetku; v Íránu se jí rovněž říkalo *kubčur*. Džuvajního Dějiny dobyvatele světa mají pro Chorásán místo sedmi dinárů deset.

sváteční čestný dar dali vozy *bališů* zlata a stříbra a drahocenná roucha, a větší část lidí z toho měla užitek. Vydal také účinný rozkaz, aby ve všech zemích bez výjimky byli propuštěni všichni spoutaní a uvěznění, a s těmito dobrými opatřeními se elčiové rozjeli do všech končin říše. Kdyby se mělo začít s popisem toho, co z onoho dvora den co den vycházelo spravedlnosti a nestrannosti, zaplnily by se svazky a tyto příběhy by neměly konce.

A to málo z nich je dokladem mnohého.

Když se pověst o jeho spravedlnosti a nestrannosti rozšířila do všech krajin a koutů zemí, hledali Turci i Tádžici z blízka i daleka s upřímnou touhou útočiště v tom, že se stanou jeho poddanými, a vládci zemí, které se dosud nepodrobily, mu posílali dary a vzácnosti. A protože o jeho chvályhodných vlastnostech a mravech bylo stručně a souhrnně pojednáno, uvedeme jeden příběh, který v sobě spojuje mnohé chvályhodné rysy, aby lidé světa poznali a přesvědčili se, že tento výklad je prost přikrášlování.

Za Gүjүk-chána přicházeli obchodníci ze všech krajin k jeho dvoru, uzavírali s jeho náměstky velké obchody a dostávali na kraje poukázky (barát).⁷⁵ Po jeho skonu se jejich pohledávky zdržely a nebyly vyplaceny. Jeho služebníci, synové a synovci rovněž uzavírali obchody tímž způsobem a vypisovali poukázky na kraje, obchodníci přijížděli skupina za skupinou, obchodovali s nimi a brali poukázky. Když Möngke-kaan šťastně usedl na trůn a poměry oné skupiny se změnily, někteří obchodníci nedostali ani desetinu sepsaných částek, jiní ani nedošli na místo, na něž byli poukázáni, jedni vzali poukázky, ale zboží ještě neodevzdali, a jiní ještě ani neurčili cenu. Všichni bezradní se obrátili ke dvoru, přišli s nadějí v jeho spravedlnost a štědrost, aby ji vyzkoušeli, a přednesli své záležitosti pozhnanému sluchu Möngke-kaana. Přestože schopní muži dvora a opory státu namítali, že není nutné, aby se platba za tyto obchody hradila z panovnickovy pokladny – a nikdo by proti tomu nemohl nic namítnout –, rozprostřel z dokonalého milosrdenství nad onou skupinou křídlo laskavosti a vydal *jarlyk*, aby všechny ty částky

⁷⁵. Barát byla platební poukázka vystavená dvorem na daňové příjmy určitého kraje; věřitel si s ní musel sám dojet pro peníze k tamním výběřčím. Po smrti vystavitele se takové pohledávky snadno stávaly nedobytnými.

byly vyplaceny z jeho říše. Činily přes pět set tisíc bališů zlata a stříbra. Kdyby je byl zadržel, nikdo by neměl možnost se ohradit. Tímto darem zastínil slávu všech panovníků štědrých jako Hátim. V které kronice kdo četl a od kterého vyprávěče kdo slyšel, že by jeden panovník splatil dluh jiného panovníka? Tento rys je ukázkou jeho krásných mravů a chvályhodných panovnických zvyklostí, z nichž lze usuzovat i na ostatní věci.

Nařídil také, aby všechno, co se týká vyšetřování veřejných záležitostí, obstarával emír Mengeser-noján se skupinou schopných emírů a aby upevňovali základy spravedlnosti. Bulgajovi-akovi, který se vyznačoval dávnými zásluhami o službu, přikázal, aby byl představeným písařů a psal a koncipoval jeho výnosy a rozkazy. Z muslimských bitikčiů určil emíra 'Imád al-Mulka, který u dvora Ögedeje-kaana a Gүjүk-chána zastával tentýž úřad, a emíra Fachr al-Mulka, který patřil k dávným důvěrníkům dvora. Nařídil, aby se obchodníkům dávaly pajzy, aby se rozlišovalo mezi nimi a držiteli dívánských úřadů,⁷⁶ a aby skupina z nich u těch, kdo přivezli zboží, aby s ním obchodovali s pokladnou, oceňovala –jedni drahokamy, jiní látky, další kožešiny a další hotovost. Stejně tak pro vydávání jarlyků, zhotovování pajz, zbrojníci, péči o lovecké ptáky a zvěř a o lov, i pro vyřizování záležitostí příslušníků každého vyznání a každé skupiny určil schopné a znalé lidi a vydal rozkaz, aby se všichni vyvarovali pokrytectví a přílišné chamtivosti, nikoho nezdržovali a rychle předkládali věc každého požehnanému sluchu. U dvora trvale sloužili písaři všech druhů –pro perštinu, ujugurštinu, čínštinu, tibetštinu a tangutštinu –, takže kamkoli se psal výnos, byl vydán v jazyce a písmu onoho lidu.⁷⁷ Kdyby starodávni králové a sultáni minulých věků Číny, u nichž panoval dokonalý řád a obyčej, byli naživu, jistě by se touto cestou řídili. A tím budiž konec.

⁷⁶. Obchodníci s pajzou (tzv. ortakové pracující pro dvůr) tak byli odlišeni od úředníků, kteří na základě pajzy smějí vymáhat dávky a využívat poštu; opatření mělo zabránit tomu, aby se obchodníci vydávali za státní úředníky.

⁷⁷. Mnohojazyčná kancelář byla nutností říše, v níž se úřadovalo pro velmi různorodé poddané; ujugurské písmo sloužilo zároveň k zápisu mongolštiny. Tangutština byla jazykem zaniklé říše Si-Sia v severozápadní Číně.

Příběh o tom, jak Möngke-kaan vyslal své bratry Kublaje-kaana a Hülegü-chána s vojsky na východ a na západ a jak sám vytáhl s vojskem, odhodlán dobýt říše a země Chitaje, které se nepodrobily

Když Möngke-kaan šťastně usedl na panovnický trůn, přátelům dopřál vítězství a nepřátele pokořil, přezimoval v jurtu Ögedeje-kaana, který leží v krajině Karakorumu, na místě Öng-kin (?). Když nastal druhý rok od velkého kurultaje, od upevnění na trůnu vlády a od vyřízení záležitostí přátel i nepřátel, obrátil svou vznešenou snahu k podmanění nejvzdálenějších zemí Východu a Západu světa.

Nejprve, protože před jeho vznešený zrak předstoupila skupina žalobců ze zemí mulhidů, vyslal k jejich odražení svého mladšího bratra Hülegü-chána, na jehož čele bylo vidět znamení dobývání a vládnutí světu, panovnické slávy a štěstí, v roce krávy (1253) ...⁷⁸ do země Tádžiků. Prostředního bratra Kublaje-kaana určil v roce levharta⁷⁹ k ochraně a dobytí východních zemí, vyslal ho a poslal s ním Mukali-güjanga (?) z kmene Džalajirů. Zpráva o tom bude podrobně podána v dějinách každého z nich, neboť se stali panovníky. Když se Kublaj vydal na cestu, poslal z ní elčího se vzkazem: „Na této cestě nelze sehnat zásoby (taghár) a postup je nesmírně obtížný. Je-li to rozkaz, vytáhneme do země Kara-džang.“ Svolení bylo dáno a Kublaj-kaan onu zemi, která je zde známá jako Kandahár, přepadl a vyplnil a pak se vrátil ke dvoru Möngkeho.⁸⁰

Potom Möngke-kaan na místě Kaburkatuk-čur (?),⁸¹ které leží uprostřed

⁷⁸. Za slovem „krávy“ mají oba rukopisy mezeru, kde bylo patrně uvedeno odpovídající datum hidžry. Hülegü vyrazil z Mongolska roku 1253 a do Íránu dorazil roku 1256; o jeho tažení proti ismá'ílītům (mulhidům) a Bagdádu pojednávají Hülegüovy dějiny.

⁷⁹. Rok levharta, tj. rok tygra (persky júz); nejbližší takový rok je 1254. Podle čínských pramenů však Kublaj vytáhl již na podzim 1253 a hlavní město Ta-li dobyl na přelomu let 1253 a 1254.

⁸⁰. Kara-džang (Karadžang) je Jün-nan, jádro dosavadního království Ta-li v jihozápadní Číně. Rašíd tuto zemi ztotožňuje s „Kandahárem“, tj. s Gandhárrou, jak ji znali muslimští zeměpisce.

⁸¹. Persky ; patrně jde o Korkonak-džubur, údolí v povodí Ononu v srdci Mongolska. Podle mongolské tradice tam byl za chána vyhlášen Čingischánův prastrýc Kutula a jeho družina tančila kolem stromu, až vyšlapala do země příkop. Blochet

země Mongolů, uspořádal kurultaj. Je to místo, kde Kublaj-kaan (?), když mu bylo dopřáno vítězství, tančil se svými nõkery pod stromem tak dlouho, že v zemi vznikla prohlubeň. Zkrátka, když kurultaj skončil a zástupy lidí se rozešly, pronášel každý z emírů a princů své moudré výroky (bilig). Přitom Darkaj-küregen (?) z kmene Ikires, Čingischánův zeť, řekl: „Země Nangijas je tak blízko a vzpírá se nám; jak ji můžeme nechat bez povšimnutí a nečinně?“ Möngke-kaan ta slova schválil a řekl: „Naši otcové a starší, kteří byli panovníky před námi, vykonal každý nějaký čin, dobyl nějakou zemi a proslavil své jméno mezi lidmi. I já osobně nasednu k vojsku (čerig) a vytáhnou proti Nangijas.“ Princové jednomyslně řekli: „Proč by ten, kdo je panovníkem celého povrchu země a má sedm bratrů, měl sám táhnout do boje s nepřítelem?“ On však odvětil: „Když jsme již slovo vyslovili, bylo by nerozumné a neuvážené jednat proti němu.“

V roce zajíce (tulaj), který odpovídá měsíci muharramu roku 653 (únor–březen 1255) a byl šestým rokem po požehnaném nástupu na trůn, pevně se rozhodl k boji s Čúkánem (?), panovníkem Chitaje.⁸² Svého mladšího bratra Arik-bökeho ustanovil nad ordami a mongolským vojskem, které tam zůstávalo, a svěřil mu ulus. U něho zanechal své syny Ürüngtaše a … A vojska, která vedl s sebou, rozdělil –z princů, *küregenů* (zeťů) a velkých emírů –takto:

Pravé křídlo

- Princové:
 - z větve uruku Ögedeje-kaana: Jeke-Kadan, Tokan (?);
 - z větve uruku Čagatajova: Kušikaj a další synové, Abišga, Narin-Kadan a Kadakči-Sečen;
 - ze synů Tolujových: Möge; z vnuků Tolujových (synů Möngkeho): Asutaj;
 - z bratranců: Čavtu (?) a další synové …;

v textu doplnil jméno Kublaje, rukopisy však mají Kutula () nebo podobně – patrně jde o Kutulu-kaana.

⁸². Perský ; čtení i identifikace jsou nejisté, patrně jde o zkomolené označení panovníka jihočínské říše Sung. Rašídovo datum je pro začátek tažení příliš časný: podle čínských pramenů se o válce proti Sungům rozhodlo na shromáždění na přelomu let 1257 a 1258 a Möngke vytáhl roku 1258.

- Emírové: Bajču (?) z uruku Möngke-kaana a Kurči-noján (?).

Levé křídlo

- Princové: Tagačar, syn Otči-nojána,⁸³ a Jesüngke, syn Džoči-Kasara;
- Emírové: Čakula, syn Elčitaj-nojána; Kurumši, syn Mukaliho gui-onga;⁸⁴ Elči-noján z Kungratů; Način-küregen z Kungratů; Dargi-küregen z kmene Ikiresů;⁸⁵ Kehetej a Kočü (?) z kmene Urutů; Möngke-Kalča a Čagan-noján z Mangkutů.

Všechny tyto kmeny mongolského vojska nasedly na koně. Co náleželo k pravému křídlu, vytáhlo spolu s vojskem Čaghutů v průvodu Möngke-kaana. Obě ty skupiny dohromady čítaly šedesát *tumenů*.⁸⁶ Čaghut zahrnuje Chitaj, Tangut, Džürčety a Solangku; tyto kraje nazývají Mongolové Čaghut.⁸⁷ Vojska levého křídla poslal jinou cestou v průvodu zmíněného prince Tagačara. Bylo jich celkem třicet *tumenů* a v jejich čele stál zmíněný Tagačar.

Na té poradě (*kengeš*) Bilgütej-noján přednesl: „Kublaj-kaan již jednou do pole vytáhl a svůj úkol vykonal. Nyní ho bolí noha; bude-li rozkázáno, ať se vrátí domů.“ Möngke-kaan to schválil. Bilgütej-noján tehdy měl sto deset let a v tom roce zemřel.⁸⁸ V roce lu-jil, to jest v roce draka, jenž

⁸³. Otči-noján je Temüge-otčigin, nejmladší bratr Čingischánův; Tagačar byl ve skutečnosti jeho vnuk a hlava jeho větve. Jesüngke byl syn Čingischánova bratra Džoči-Kasara. Obě větve měly své úřední pastviny na východě Mongolska, a proto tvořily levé křídlo.

⁸⁴. *Gui-ong* (čín. kuo-wang, „kníže státu“) byl titul, který Čingischán roku 1217 udělil svému vojevůdci Mukalimu z kmene Džalajirů, když mu svěřil válku proti říši Ťin v severní Číně. Titul byl v jeho rodě dědičný.

⁸⁵. *Küregen* (mong. kürgen, „zeť“) označuje emíry, kteří dostali za manželky dcery z Čingischánova rodu. Kungratové a Ikiresové patřili k tradičním „choťenským“ kmenům, z nichž si Čingisovci brali manželky a jimž dávali své dcery.

⁸⁶. Tumen je jednotka o nominální síle deseti tisíc mužů. Číslo jsou značně nadsazená: podle čínských letopisů (Jüan-š', jak je cituje Blochet) měl Möngke k tažení asi 40 000 mužů, ohlašovaných jako 100 000.

⁸⁷. Čaghut (mong. džaqut) bylo mongolské souhrnné označení obyvatel severní Číny, někdejší říše Ťin, i sousedních zemí (Tangutů, Džürčenů, Korejců). Vojska Čaghutů byla sestavena z tamních podrobených obyvatel na rozdíl od vlastních mongolských oddílů; v čínských pramenech jim odpovídají „chanská vojska“.

⁸⁸. Bilgütej (Belgütej) byl Čingischánův nevlastní bratr, poslední žijící příslušník jeho

odpovídá muharramu roku 654 hidžry (leden–únor 1256), vytáhli.⁸⁹ Na pravém křídle byli Möngke-kaan a Könčü (?), syn Sübetej-bahadura.⁹⁰ S deseti tumeny dorazil Möngke-kaan toho léta k hranicím země Tangut a Nangijas a v místě, které se nazývá Liu-pan-šan, strávil léto. To je místo, kam Čingischán dorazil, když táhl na Chitaj, a kde onemocněl a zemřel.⁹¹

Na podzim vytáhl s úmyslem dobýt Bisun-kahalku (?), která leží na hranicích Nangijas.⁹² V těch končinách dobyl dvaceti pevností. Tu zemi nazývají Chan-sinan (?).⁹³ U velké pevnosti, kterou nazývají Du-li-šang (?), se utábořil a oblehl ji.⁹⁴

Tagačara-nojána poslal Kaan se sto tisíci jezdci cestou podél velké řeky Kaan-kang (?), aby oblehl a podrobil velká města Sang-jang-fu a Fan-čing.⁹⁵ Když tam dorazil, obléhali je s vojskem týden. Když se jim dobytí nepodařilo, vrátili se a usadili se ve svých domovech. Möngke-kaan se nad tou věcí rozhněval, pokáral je (*kakimiši*) a vzkázal jim: „Až se vrátím, dám vám zasloužený trest.“ Korukči (?), bratr Jesüngeho, poslal Tagačarovi vzkaz: „Kublaj-kaan dobyl mnoha měst a pevností, a vy jste

generace. Kengeš byla porada panovníka s princí a emíry, na níž se rozhodovalo o taženích a jejich velení.

⁸⁹ Rašídova chronologie tažení je tu posunutá: podle čínských letopisů vytáhl Möngke na jih až roku 1257 a léto strávil v horách Liou-pchan-šan roku 1258.

⁹⁰ Jméno je v rukopisech zkomolené a Blochet je doplnil podle zprávy o kmeni Uriangchatů. Podle genealogie *Mu'izz al-ansáb* jde o Sübetejova syna Uriangkadaje, který předtím dobyl Jün-nan.

⁹¹ Liou-pchan-šan jsou hory na pomezí dnešních provincií Kan-su a Ning-sia. Čingischán tam roku 1227 za tažení proti Tangutům pobýval v letním táboře a nedlouho poté zemřel.

⁹² Mong. *qahalqa* znamená „brána, průsmyk“. Blochet ztotožňuje místo s průsmykem Mi-cchang (Mi-cchang-kuan) na cestě ze Šen-si do S'-čchuanu, kudy podle Jüan-s'táhla část Möngkeho vojska.

⁹³ Čtení jména je nejisté (rukopisy mají Chán-sidán, Chán-sinán). Blochet v něm hledá čínské pojmenování tangutských či jižně od nich ležících krajů. Děj se odehrává v jižním Šen-si a v S'-čchuanu.

⁹⁴ Patrně jde o horskou pevnost Ťiao-jü-čcheng („Rybářská hora“) u Che-čou (dnes Che-čchuan u Čchung-čchingu) v S'-čchuanu. Tu Möngke od počátku roku 1259 obléhal a pod jejími hradbami také zemřel. Blochet navrhuje jiné ztotožnění.

⁹⁵ Sang-jang-fu je Siang-jang a Fan-čing Fan-čcheng, dvojice pevností proti sobě na řece Chan-šuej v dnešní provincii Chu-pej. Byly klíčem k údolí Jang-c'-ťiangu a Mongolové jich dobyli teprve roku 1273. Kaan-kang Blochet vykládá jako čínský název Jang-c'-ťiangu.

se vrátili s „ukradenými bitvami“(?), to jest oddávali jste se vínu a jídlu.
 „96

Příběh o tom, jak se Kublaj-kaan z rozkazu *jarlyku* vypravil do Nangijasu, oblehl město Jao-ču (?), vrátil se a přešel vodu Kang.⁹⁷

Potom Möngke-kaan rozkázal: „Ať Kublaj-kaan, třebaže je nemocen, ještě jednou vytáhne do pole. Ať nyní Tagačar toto tažení opustí a on ať nastoupí na jeho místo.“⁹⁸ Když *jarlyk* dorazil, Kublaj-kaan vzkázal: „Má noha se polepšila. Jak by se slušelo, aby můj starší bratr byl v poli a já seděl doma?“ Ihned nasedl na koně a vydal se na cestu do Nangijasu. Cesta byla nesmírně dlouhá a obtížná, celá země byla nepřátelská a vzduch zkažený, a tak se kvůli vlastní záchraně bili dvakrát třikrát denně. Táhlí dál, až dorazil k městu Jao-ču, a obléhal je. Nakonec z deseti tamenů nezbylo víc než dva.

Tehdy se Kublaj-kaan z tažení vrátil. Uriangkadaže nechal na místě s Bahadur-nojánem, synem Čilaun-gui-onga, syna Mukaliho gui-onga, a s pěti tumeny vojska. Na vodě Kang-muran dal postavit most z lodí. Ze strany Nangijasu však přitáhlo nesčetné vojsko. Mongolské vojsko se chtělo přes most přepravit, ale nebylo to možné. Mnoho z nich popadalo do vody nebo zahynulo rukou Nangijasců a někteří v těch krajích zůstali. V těchto posledních časech, když byl Nangijas podroben, se ti z nich, kteří byli ještě naživu, vrátili.⁹⁹ Kublaj-kaan odtamtud odešel, v okolí města Čungdu dorazil do své *ordy* a utábořil se tam.¹⁰⁰ Po celou tu dobu

⁹⁶. Kublaj v letech 1253–1254 podnikl tažení do Jün-nanu a dobyl říše Ta-li. Slovní obrat „ukradené bitvy“ je nejasný (rukopis L čte jinak). Patrně jde o posměšné označení boje jen předstíraného. Jméno Korukči (qoruqči, „strážce zapovězeného místa“) Blochet v jiných pramenech nenašel; Jesünger byl syn Čingischánova bratra Džochi-Kasara.

⁹⁷. Jao-ču je podle Blocheta E-čou (dnes Wu-čchang, součást Wu-chanu) na Jang-c'-ťiang, kterou Kublaj obléhal na podzim 1259. Kang (čín. 江, „řeka“) je tu Jang-c'-ťiang.

⁹⁸. Tištěný text doslova zní „ať toto tažení přenechá Tagačarovi“. Rukopis B předložku vynechává a dává tak smysl odpovídající souvislosti: Tagačar byl pro neúspěch u Siang-jangu od velení odvolán a nahradil ho Kublaj.

⁹⁹. Sungská říše padla definitivně v letech 1276–1279 za Kublajovy vlády. Rašid tedy mluví o zajatcích a rozptýlených vojácích, kteří se vrátili po dvaceti letech.

¹⁰⁰. Čungdu (čín. 中都, „Střední hlavní město“) bylo sídlo říše Ťin na místě dnešního Pekingu. Kublaj tam později vystavěl své hlavní město Ta-tu, turecky a mongolsky Chanbalyk.

byl Möngke-kaan zaměstnán obléháním zmíněné pevnosti.

Příběh o tom, jak Möngke-kaan onemocněl a zemřel, jak jeho rakev dopravili do ord a jak za něj drželi smutek.

Když Möngke-kaan obléhal zmíněnou pevnost a nastalo léto a vedra zesílila, propukla od tamní vody a vzduchu krvavá úplavice. Mezi mongolským vojskem vypukl mor, takže jich velmi mnoho zemřelo. Vládce světa pil proti moru víno a vytrval v tom. Náhle se mu přitížilo a nemoc dospěla ke krizi. V roce moghaj-jil, to jest v roce hada, jenž odpovídá muharramu roku 655 (leden–únor 1257), zemřel pod tou neblahou pevností. Dožil se padesáti dvou let (?) a ten rok byl osmým od jeho nastoupení na královský trůn.¹⁰¹

Po té události nechal Asutaj-ogul v čele vojska Kundakaj-nojána (?), zvedl otcovu rakev a dovezl ji k *ordám*. Ve čtyřech ordách za něj drželi smutek: první den v ordě Kutuktaj-chatun, druhý den v ordě Kutlug-chatun (?), třetí den v ordě Čabuj-chatun, která mu na onom tažení sloužila, a čtvrtý den v ordě Kibija-chatun (?).¹⁰² Každý den kladli v té ordě rakev na stolec a s palčivým žalem nad ním co nejvíce naříkali. Potom ho pohřbili v místě Bulkan-kaldun, které nazývají Jeke-koruk, vedle Čingischána a Toluj-chána.¹⁰³

Kéz Bůh vznešený dopřeje panovníkovi islámu mnoho let, učiní ho dědicem věků a dá mu požívat vlády, moci a panování, pro svou milost a nesmírnou štědrost.

¹⁰¹. Podle čínských letopisů zemřel Möngke 11. srpna 1259 u hory Tiao-jü-šan u Che-čou ve věku 52 let; pramen uvádí nemoc, podle jiných zpráv podlehl zranění. Údaj o osmém roce vlády (1251–1259) odpovídá skutečnosti, Rašídovo datum podle hidžry je však o dva roky dřív.

¹⁰². Každá z hlavních manželek mongolského panovníka měla vlastní ordu se svým dvorem, služebnictvem a majetkem; smuteční obřad se proto opakoval v každé z nich. Asutaj byl Möngkeho syn. Kutuktaj byla Möngkeho hlavní manželka. Jméno Čabuj je v rukopisech zkomolené; Blochet v něm vidí Kublajovu manželku Čabi. Kibija ztotožňuje s Möngkeho vedlejší manželkou jmenovanou v přehledu jeho žen.

¹⁰³. Bulkan-kaldun je hora Burchan-chaldun v pohoří Chentej v severovýchodním Mongolsku, posvátné místo Čingischánova rodu. *Jeke-koruk* (mong. jeke qorug) znamená „Velké zapovězené místo“ – uzavřený pohřební okrsek, do něhož byl vstup pod přísným trestem zakázán a který střežili zvláštní strážci.

Příběh o dalším průběhu Kublaj-kaanova tažení a o tom, jak k němu dorazila zpráva o smrti Möngke-kaana. V té době se Kublaj-kaan vydal z oné strany na pochod a dorazil k velké řece v zemi Nangijas, kterou nazývají Chuj-chu.¹⁰⁴ Když se doslechl o neblahé zprávě o Möngke-kaanovi, poradil se s Bahádur-nojánem, vnukem Mukalihu gui-onga,¹⁰⁵ a řekli si: „Nebudeme těmto pověstem věnovat pozornost. “Vyslali Erke-nojána (?), syna Bolkana-Kalči z kmene Barulas, do předvoje a sami postupovali za ním. Zajali a pobili strážce nangijaského vojska a nedopustili, aby se zpráva [o smrti Möngke-kaana] rozšířila. Přeplovli se na lodích přes řeku Kang, jež je dva farsachy široká, došli k městu Očü, oblehli je a dobyli.¹⁰⁶ Na pomoc tomu městu přitáhlo vojsko, které se vracelo z boje proti Möngke-kaanovi. Jejich velitelé se jmenovali Kiai-dau a Ulus-taifu (?). Když dorazili, Kublaj-kaan už měl město dobyté. Vzápětí přijeli od Čabui-chatun¹⁰⁷ a od emírů jejího tábora (ordy), Tajčiutaj-nojána a Jekü-nojána (?), vyslanci jménem Tokan (?) a Abukan (?) a podali zprávu o tom, co se Möngke-kaanovi přihodilo.

Když Kublaj-kaan nabyl jistoty, zastavil tažení a držel smutek. Protože byl hluboko v zemi Nangijas a Hülegü-chán na západě, v zemi Tádžiků, a od obou bylo k sídlu říše daleko, obrátil Arik-böke, jakmile se o bratrově skonu dozvěděl, zrak k trůnu a panování. Emírové a jeho družina ho k tomu ještě podněcovali, až se proti Kublaj-kaanovi vzbouřil. Dějiny a příběhy Arik-bökeho, Möngke-kaanových synů Asutaje a Ůrüngtaše-ogula i ostatních synů a vnuků budou celé zahrnuty do dějin Kublaj-kaana, bude-li Bůh vznešený chtít.

Když jsou tedy dějiny Möngke-kaana, jeho poměry a příběhy z doby jeho vlády dokončeny, začneme nyní vyprávět dějiny panovníků Chitaje

¹⁰⁴. Blochet v Chuj-chu) () spatřuje přesný přepis čínského jména řeky Chuaj-che (Huai), která protéká provinciemi Che-nan, An-chuej a Ťiang-su.

¹⁰⁵. Mukali (zm. 1223), jeden z nejpřednějších Čingischánových vojevůdců, od roku 1217 vrchní velitel a místodržitel v severní Číně s titulem gui-ong (z čínského kuo-wang, „kníže státu“). Jeho potomci zastávali vysoké vojenské hodnosti i za Möngkeho a Kublaje.

¹⁰⁶. Kang je řeka Jang-c'-ťiang; město Očü je čínské Ů-čou (Ezhou), dnešní Wu-čchang, část Wu-chanu. Kublaj je oblehal na podzim 1259, podle čínských pramenů je však nedobyl; na konci roku oblehání přerušil a táhl na sever proti Arik-bökemu. Obranu Ů-čou řídil sungský ministr Ťia S'-tao (Jia Sidao), v němž lze patrně spatřovat Rašídova Kiai-daua.

¹⁰⁷. Patrně Čabi (zm. 1281), Kublajova hlavní choť.

a Mačínu a emírů, chalífů, sultánů, králů a atabegů v Íránu, v Sýrii, v Egyptě a na Maghribu, kteří byli jeho současníky od počátku kaka-jil, roku vepře, odpovídajícího roku 648 (1250/1251), do konce mogha-jil, roku hada, spadajícího do muharramu roku 655 (1257), a povíme je stručně a souhrnně, bude-li to vůle Boha mocného.¹⁰⁸

Dějiny panovníků Chitaje a Mačínu a emírů, chalífů, sultánů, králů a atabegů zemí Íránu, Sýrie, Egypta a Maghribu, kteří byli současníky Möngke-kaana od počátku kaka-jil, roku vepře, odpovídajícího roku 648, do konce mogha-jil, roku hada, odpovídajícího roku 655, a vzácných příhod a událostí, které se v tomto období staly, stručně a souhrnně

Dějiny panovníků Chitaje a Mačínu, kteří byli v tomto období

[Text chybí.]¹⁰⁹

Dějiny emírů, chalífů, atabegů, sultánů a králů

Dějiny emírů

Emír Arghun-aka, který spravoval většinu zemí Íránu, se v měsíci džumádá II roku 649 (srpen–září 1251) vydal ke dvoru Möngke-kaana s úmyslem zúčastnit se *kurultaje*. Když tam dorazil, kurultaj již proběhl a princové i emírové se rozjeli, a Möngke-kaan se zabýval uspořádáním záležitostí říše. Nazítří po svém příjezdu, prvního muharramu roku 650 (březen 1252), vykonal obřadné odevzdání darů¹¹⁰ a vyličil panovníkovi,

¹⁰⁸. Rašídova chronologie je tu mylná: Möngke nezemřel roku 655 h. (1257), nýbrž v srpnu 1259 (rok 657 h.), v roce ovce. Přehled současníků proto končí o dva roky dříve než jeho vláda.

¹⁰⁹. Podle Blocheta je tu mezera v obou rukopisech jeho edice; oddíl zůstal nenapsán. Mačín (z mongolizovaného sanskrtského Mahāčína, „Velká Čína“) označuje jižní, sungskou Čínu.

¹¹⁰. Rašíd užívá mongolských termínů z dvorského ceremonálu: tikišmiši (obřadné předání darů panovníkovi při slyšení) a o něco dále sojurgamiši (udělení panovníkovy

v jakém nepořádku jsou země Íránu. Byl poctěn zvláštní přízní. Kalan, dávka obyvatel této strany, byla předtím stanovena na sedm dinárů ročně z každého zámožného a jeden dinár z každého nuzného; [Möngke-kaan] nařídil, že kromě toho se nesmí nic dalšího vymáhat.¹¹¹ Dal mu *jarlyk* a svěřil mu týž úřad, jaký měl dosud. [Arghun] se pak vydal na zpáteční cestu. Úřad *sáhib-dívána* obdržel na jméno Bahá ad-Dína Muhammada Džuvajního¹¹² a Siráďz ad-Dína, který byl *bitikčím* za Nikpeje (?), a pro oba získal *jarlyky* a *pajzy*. V roce 651 (1253) se vydali na cestu. Když emír Arghun dorazil do Chorásánu, dal vyhlásit nařízení a oznámit předpisy (*jasy*) a lid se radoval. Nařídil, že nikdo nesmí jednat proti nim ani činit poddaným násilí. Uspořádal záležitosti zemí Íránu a pak se podle rozkazu vydal v doprovodu Nadžm ad-Dína Gílábádího přes Derbent a Kypčackou step ke dvoru Batuovu. Provedl soupis obyvatelstva zemí Íránu,¹¹³ stanovil pevnou výši daní a podle tohoto pořádku spravoval záležitosti země až do příchodu Hülegü-chána.

Dějiny chalífů

V Bagdádu byl chalífou al-Musta'sim bi-lláh. Byl to muž zbožný a bohabojný, nikdy nepožil opojných nápojů a nesáhl na nic zakázaného. V těchto letech vypověděl chalífům poslušnost Husám ad-Dín Chalíl, syn Badra, syna Churšída al-Bulúčího (?), jeden z předních Kurdů, a uchýlil se pod ochranu Mongolů.¹¹⁴ Předtím chodíval v rouchu súfijů a

milosti či přízně) a tusamiši (svěření úřadu či úkolu).

¹¹¹. Kalan: v perských pramenech mongolské doby daň či povinná dávka. Podle Džuvajního, z něhož Rašíd čerpá, šlo o daň z hlavy odstupňovanou podle majetku, zavedenou po vzoru kubčuru, jak jej Mahmúd Jalavač vybíral v Mávará an-nahru: nejbohatší platil deset dinárů, nejchudší jeden. Rašídovo „sedm dinárů“ se od Džuvajního liší. Smyslem Möngkeho opatření bylo dávku pevně stanovit a zakázat mimořádná vymáhání.

¹¹². Bahá ad-Dín Muhammad Džuvajní (zm. 1253), otec historika Atá-Malika Džuvajního a vezíra Šams ad-Dína, stál v čele finanční správy mongolského Íránu. Sáhib-dívání znamená vedení dívánu, tj. finančního a správního úřadu.

¹¹³. Soupis obyvatelstva (šumára) nařídil Möngke po celé říši: v Číně, na Rusi i v Íránu. Soupis sloužil k vyměření daní (kubčuru) a odvodů mužů do vojska. V Íránu jej Arghun prováděl v letech 1253–1254; podrobnosti podává Džuvajní, z něhož tu Rašíd silně zkracuje.

¹¹⁴. Patrně Husám ad-Dín Chalíl z dynastie Churšídovců, vládců Malého Lúristánu; spor vedl s chalífovým velitelem Sulejmánšáhem ibn Barčamem, emírem turkmenského

považoval se za žáka Sajjidího Ahmada.¹¹⁵ Tehdy se poradil s několika Mongoly a vytáhl do Chúlandžánu (?) z oblasti Nadžafu (?). Přepadl skupinu Sulejmánšáhových lidí, vraždil a plenil a odtud táhl k hradu Vahár (?), který patřil Sulejmánšáhovi, a oblehl jej. Sulejmánšáh se o tom dozvěděl, vyžádal si od chalífy svolení a vytáhl tam, aby ho odrazil. Když dorazil do Hulvánu, shromáždilo se k němu nesčetné vojsko. Kolem Chalíla se rovněž shromáždila skupina muslimů a Mongolů. Střetli se na místě zvaném Sahar (?). Sulejmánšáh nastražil zálohu. Když boj vzplanul, dal se na útěk a Husám ad-Dín Chalíl ho pronásledoval. Jakmile [Sulejmánšáh] minul místo, kde ležela záloha, obrátil se, vojáci ze zálohy vyrazili a obklíčili nepřátele. Mnoho jich pobili, Chalíla zajali a zabili. Jeho bratr se uchýlil na horu, prosil o milost a sestoupil. Sulejmánšáh dobyl v jejich zemi dva hrady: jeden byl Šíkán (?), silná pevnost, druhý hrad Dizbaz (?) uprostřed města Šápúrchvástu.¹¹⁶

V těchto letech se také skupina Mongolů, asi patnáct tisíc jezdců, vydala z Hamadánu na okolí Bagdádu. Jeden oddíl zamířil na Cháníqín, vpadl na oddíl Sulejmánšáhových lidí a [mezera v textu] přišli; další skupina se obrátila ke Šahrazúru. Chalífa nařídil, aby Šaraf ad-Dín Ikbál Šarábí, Mudžáhid ad-Dín Ajbak, mladší *duvatdár*, a Alá ad-Dín Altunbars, starší *duvatdár*,¹¹⁷ vytáhli s velkým vojskem chalífových otroků a Arabů; na hradbách Bagdádu rozestavili prakostroje. Přišla zpráva, že Mongolové dorazili k hradu [mezera v textu]. Sulejmánšáh a tato skupina *nökerů* se připravili k boji. Mongolové dotáhli až nedaleko Džafaríje, v noci zapálili ohně a vrátili se. Náhle přišla zpráva, že Mongolové vyplnili Dudžajl.¹¹⁸ Šarábí proti nim vytáhl s vojskem a Mongoly zahnal zpět.

kmene Íva, jemuž chalífa svěřil zdejší pohraničí. Sulejmánšáha dal po dobytí Bagdádu roku 1258 popravit Hülegü.

¹¹⁵. Patrně Ahmad ar-Rifá'í (zm. 1182), zakladatel súfijského řádu rifá'íja, jemuž jeho stoupenci říkali „Sajjidí Ahmad“ („můj pán Ahmad“).

¹¹⁶. Šápúrchvást, město mezi Chúzistánem a Isfahánem, je patrně dnešní Choramábád v Lúristánu; Dizbaz (Blochet čte Dizbar) byla jeho citadela.

¹¹⁷. Duvatdár („držitel kalamáře“) byl jeden z nejvyšších hodnostářů abbásovského dvora, jakýsi tajemník a velitel chalífovy gardy. Mudžáhid ad-Dín Ajbak, mladší duvatdár, vedl roku 1258 bagdádské vojsko proti Hülegüovi a po pádu města byl popraven.

¹¹⁸. Džafaríja byla velká obec na východním břehu Eufratu, podřízená Bagdádu; Dudžajl je kraj kolem stejnojmenného průplavu severně od Bagdádu (podle Blocheta s odkazem na Jákútův zeměpisný slovník).

Dějiny sultánů

V Rúmu byl sultánem Izz ad-Dín Kajkávus. Jeho bratr Alá ad-Dín se proti němu vzbouřil a odešel do Ankuríje (Ankary). [Kajkávus] ho odtamtud přivedl a na sedm let jej uvěznil na hradě Hušjár (?).

V Mosulu byl sultánem Badr ad-Dín Lulu. V těchto letech sestavil vojsko a požádal o pomoc Tádž ad-Dína Muhammada ibn Saláju, náčelníka Irbílu; ten mu poslal tisíc mužů. Badr ad-Dín se obrátil k Márdínu. Sultán Márdínu rovněž přivedl vojsko a požádal o pomoc Aleppo. Když se střetli, pravé křídlo Márdínských se rozpadlo. Mosulské vojsko je pronásledovalo a získalo kořist. Syn Kajmarího (?), velitel aleppského vojska, však udeřil na střed mosulského vojska a rozprášil je. Sultán Badr ad-Dín uprchl a s deseti muži dorazil do Mosulu. Jeho pokladnu vyplenili a prchající vojáci se za ním trousili jeden za druhým.

V Egyptě byl sultánem al-Malik as-Sálíh Nadžm ad-Dín Ajjúb, syn al-Kámila. Zemřel a egyptští emírové a lid povolali jeho syna al-Malika al-Mu‘azzama Túránšáha, který vládl v Hisn Kajfě. Když dorazil do Damašku, zmocnil se ho a odtud se odebral do Egypta. V roce 648 (1250/1251) mu byla vláda nad Egyptem potvrzena. Svedl bitvu s franským vojskem, které se zmocnilo Damietty a egyptského pohraničí, porazil je a padlo na třicet tisíc Franků. Afrídís,¹¹⁹ jeden z jejich králů, byl zajat spolu s nesmírným množstvím lidí a Damietta byla osvobozena. Potom se bahríjští Turci spikli a zapřísáhli, že sultána zabijí. Ajbak Turkmání, který stál v čele emírů, obsluhoval sultána u hostiny. Když mu něco přednášel, sultán s ním rozmlouval. Ajbak vstal, tasil meč a udeřil sultána. Sultán se bránil rukou, ale utřil těžkou ránu a utekl do dřevěné věže. Turci řekli Ajbakovi: „Dokonej, cos začal.“ Přivedli vrhače nafty, ten hodil do věže nádobu s naftou a oheň chytil. Sultán vyšel na střechu, Ajbak po něm vystřelil šíp a sultán skočil do řeky a doplaval ke břehu. Šli za ním, chytili ho, na místě ho zabili a hodili do řeky. Když se o tom franští zajatci dozvěděli, rozbili si okovy na nohou a dali se do zabíjení muslimů. Nökeři Turkmáního však vtrhli dovnitř, obklíčili je a

¹¹⁹. Afrídís (v rukopisech i Afrídus) je podle Blocheta zkomolenina arabského ríd Afrans, „francouzský král“, jak arabští historikové nazývají Ludvíka IX. Ludvík byl zajat na sedmé křížové výpravě v dubnu 1250 u Fárisküru; Túránšáh byl zavražděn bahríjskými mamlúky 2. května 1250.

pobili mečem; v jediném okamžiku zabili třináct tisíc Franků. Arabové se rozešli do svých domovů, Kurdové se vrátili do Káhiry a Turci zůstali v Mansúře. Damiettu zcela vyrvali Frankům z rukou, vzali ji do své správy a Afrídísovi uložili výkupné dvě stě tisíc dinárů. Jeho bratra, syna a skupinu příbuzných si ponechali jako rukojmí a jeho propustili; jednoho z muslimů vzal s sebou, aby mu mohl peníze předat. V roce 652 (1254/1255) se Egypta zmocnil Ajbak Turkmání. Ze synů al-Malika al-Kámila už nikdo nezůstal. [Ajbak] nečekaně zabil na hradě emíra Aktaje, správce šatny, nařídil, aby se páteční kázání (*chutba*) konalo a mince razily na jeho jméno, a usedl na trůn podle obyčeje sultánů.¹²⁰

V Kermánu byl sultánem Rukn ad-Dín. V roce 650 (1252/1253) přišel Kutb ad-Dín ze služby u dvora [kaanova]. Rukn ad-Dín ihned uprchl a žádal o útočiště v sídle chalífátu, ale ze strachu z Mongolů ho nepřijali. Odtamtud se odebral ke dvoru [kaanovu]. Kutb ad-Dín šel za ním a oba předstoupili před *jargu*. Když byla Rukn ad-Dínova vina prokázána, vydali ho Kutb ad-Dínovi a ten ho dal usmrtit. Vláda nad Kermánem mu tak byla zajištěna a usedl na královský trůn. A tím konec.¹²¹

Dějiny králů a atabegů

V Mázandaránu …[mezera v textu]

V Dijár Bakru …[mezera v textu]

Na Maghribu …[mezera v textu]

A ve Fársu byl atabeg Muzaffar ad-Dín Abú Bakr …[mezera v textu]¹²²

¹²⁰. Ajbak (vládl 1250–1257) je zakladatelem mamlúckého sultanátu. Faris ad-Dína Aktaje, vůdce bahríjských mamlúků, dal zabít roku 1254. Chutba a ražba mincí na panovníkovo jméno byly v islámském světě hlavními veřejnými znaky suverenity.

¹²¹. Jde o dynastii Kutlugchánovců (karachitajského původu), vládnuoucí v Kermánu jako vazalové Mongolů: Rukn ad-Dín Mubárak Chodža a jeho bratranec Kutb ad-Dín Muhammad. Jargu byl mongolský soudní proces, vedený soudci (*jargučí*) u dvora; o sporu dvou uchazečů o vazalský trůn tu rozhodl kaanův soud, který vinného vydal k potrestání jeho soupeři.

¹²². Abú Bakr (vládl 1226–1260), salghuridský atabeg Fársu, který se včas podrobil Mongolům a platil jim tribut. Celý tento oddíl zůstal v rukopisech jen v podobě osnovy s nevyplněnými místy.

A v Sístánu ...[mezera v textu]

Dějiny vzácných příhod a událostí, které se v tomto období staly

[Text chybí.]

**Část třetí: O jeho
chvályhodném chování a
mravech, o *bilizích*, příslovích
a dobrých rozhodnutích, jež
pronesl a nařídil, a o
příbězích a událostech, které
se za jeho vlády přihodily,
pokud nebyly uvedeny ve
dvou předchozích částech, jak
byly roztroušeně a bez
pořádku zjištěny od různých
lidí a z různých knih**

Něco málo z ušlechtilých vlastností Möngke-kaana a z jeho krásných činů a mravů bylo souhrnně podáno v rámci vyprávění a toto stručné

dílo na podrobné vyličení nestačí. Pro zdůraznění však bude uveden jeden příběh, v němž se spojuje spravedlnost se štědrostí, aby lidé světa poznali a přesvědčili se, že toto vyličení je prosté strojenosti a daleko od vychloubání.¹²³

Příběh. Ten příběh zní takto: Kupci z různých končin přicházeli do služby ke Gүjүk-chánovi a uzavírali s ním velké obchody. Protože Gүjүk-chán nežil dlouho, většina z toho zůstala nezaplacena a peníze se k těm lidem nedostaly. Po jeho smrti uzavírali s jeho chatun, syny a synovci obchody ještě větší než za jeho vlády a stejným způsobem jim byly vystavovány poukázky na příjmy provincií. Když se postavení oněch lidí změnilo a moc jim vyklouzla z rukou, byli mezi kupci takoví, kteří z vystavených poukázek nedostali ani desetinu, a jiní, kteří se k poukázce vůbec nedostali; skupina dalších dodala zboží, aniž byla stanovena cena, a jiní vůbec nedostali úpis. Když Möngke-kaan šťastně usedl na trůn, přišla tato skupina obchodníků do jeho služby na zkoušku, zmítána mezi nadějí v jeho spravedlnost a beznadějí, neboť žádali o peníze z těchto obchodů, a přednesli mu svou věc. Všichni dvorští úředníci a pilíře státu sice tvrdili, že panovnická pokladna není povinna peníze z těchto obchodů platit a že by nikdo neměl důvod k námitkám, panovník však nad nimi všemi rozprostřel křídlo své šlechetnosti a vydal nařízení, aby vše bylo vyplaceno z příjmů jeho říše. Činilo to přes pět set tisíc *bališů* stříbra, a kdyby je byl zadržel, nikdo by nic nenamítal. To je ukázka jeho panovnických zvyků a mravů, z níž lze usuzovat i na ostatní věci. A tím konec.¹²⁴

¹²³. Biligy (mongolsky bilig, „moudrost“), zmíněné v nadpisu této části, jsou výroky a zásady panovníka, které se tradovaly a měly vedle jasy váhu závazného pravidla.

¹²⁴. Tento příběh opakuje zprávu podanou již dříve ve druhé části Möngkeho dějin (Blochet, s. 215), a v rukopise L chybí. Kupci, kteří s chánskou rodinou uzavírali obchody, byli zčásti ortakové, tj. obchodní partneři panovníka a princů, kteří obchodovali s jejich kapitálem. Platby jim byly často poukazovány (barát, havála) na daňové příjmy provincií, což správu zemí zatěžovalo; Möngke převzal závazky předchozí vlády, zároveň však vydávání takových poukázek omezil.

Tiráž

Dějiny Möngke-kaana

5. svazek řady

Rašíd ad-Dín: *Taʿrīkh-i Möngke Qāʾān*, ze Sborníku letopisů (Džami at-tavárich)

Český překlad z perštiny s vysvětlivkami: umělá intelligence, podle edice E. Blocheta, *Djami el-Tévarikh ... Tarikh-i moubarek-i Ghazani, histoire des Mongols*, tome II (Gibb Memorial Series XVIII/2, Leiden –Londýn 1911), tištěné strany 263–349 Blochetovy edice. Překlad neprošel redakcí odborného historika.

Obálka: Möngke soudí spiklence. Iluminace z mughalského rukopisu Rašídova Sborníku letopisů, Indie, 1595. Volné dílo.

Svazek vychází v projektu Staré texty (www.stare-texty.cz), v řadě věnované Rašídovu Sborníku letopisů.

O Starých textech

Staré texty jsou digitální knihovna českých překladů historických pramenů z volného díla –pamětí, cestopisů, kronik a dalších svědectví lidí, kteří u událostí sami byli. Knihy jsou zdarma ke stažení ve formátech EPUB a PDF na www.stare-texty.cz. Překlady vznikají s pomocí umělé intelligence; u každé knihy je uvedeno, z jakého vydání se překládalo.

O zakladateli

Staré texty založil a provozuje JUDr. Libor Petříček, advokát a milovník historie. Cílem projektu je zpřístupnit českým čtenářům původní historické prameny, tedy svědectví očitých svědků, zdarma a v češtině.

Volné šíření

Perská předloha i Blochetova edice jsou volným dílem. Tuto knihu můžete volně šířit, kopírovat, tisknout, upravovat i dále publikovat, avšak nikoli komerčně (licence Creative Commons Uveďte původ –Neužívejte komerčně 4.0, CC BY-NC 4.0). Podmínkou je uvést jako původní zdroj Staré texty s odkazem na www.stare-texty.cz, například: „Zdroj: Staré texty, www.stare-texty.cz“.

Komerční užití (prodej, placený obsah, reklama apod.) je možné jen s předchozím souhlasem provozovatele Starých textů. O souhlas lze požádat e-mailem na liborpetricek@gmail.com.

Verze 1.1 · září 2026